

Vergaderjaar 2008–2009

28 165

Deelnemingenbeleid Rijksoverheid

Nr. 93

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 1 december 2008

¹ Samenstelling:

Leden: Van der Vlies (SGP), Blok (VVD), voorzitter, Ten Hoopen (CDA), ondervoorzitter, Weekers (VVD), Van Haersma Buma (CDA), De Nerée tot Babberich (CDA), Haverkamp (CDA), Dezentjé Hamming-Bluemink (VVD), Omtzigt (CDA), Koşer Kaya (D66), Irrgang (SP), Luijben (SP), Kalma (PvdA), Blanksma-van den Heuvel (CDA), Cramer (ChristenUnie), Van der Burg (VVD), Tony van Dijck (PVV), Spekman (PvdA), Heerts (PvdA), Gesthuizen (SP), Ouwehand (PvdD), Tang (PvdA), Vos (PvdA), Bashir (SP) en Sap (GroenLinks).

Plv. leden: Van der Staaij (SGP), Remkes (VVD), Jonker (CDA), Aptroot (VVD), Jan de Vries (CDA), Van Hijum (CDA), Mastwijk (CDA), De Krom (VVD), De Pater-van der Meer (CDA), Pechtold (D66), Kant (SP), Ulenbelt (SP), Van der Veen (PvdA), Smilde (CDA), Anker (ChristenUnie), De Roon (PVV), Van Dam (PvdA), Smeets (PvdA), Karabulut (SP), Thieme (PvdD), Heijnen (PvdA), Roefs (PvdA), Van Gerven (SP) en Vendrik (GroenLinks).

² Samenstelling:

Leden: Halsema (GroenLinks), Van der Staaij (SGP), Snijder-Hazelhoff (VVD), Mastwijk (CDA), Jager (CDA), voorzitter, Koopmans (CDA), Gerkens (SP), Van der Ham (D66), Haverkamp (CDA), De Krom (VVD), Samsom (PvdA), Boelhouwer (PvdA), Roefs (PvdA), Jansen (SP), Cramer (ChristenUnie), Roemer (SP), Koppejan (CDA), Vermeij (PvdA), Madlener (PVV), Ten Broeke (VVD), ondervoorzitter, Ouwehand (PvdD), Polderman (SP), Tang (PvdA) en De Rouwe (CDA).

Plv. leden: Vendrik (GroenLinks), Van der Vlies (SGP), Bokestijn (VVD), Bilder (CDA), Hessels (CDA), Atsma (CDA), Van Bommel (SP), Koşer Kaya (D66), Sterk (CDA), Aptroot (VVD), Dijsselbloem (PvdA), Jacobi (PvdA), Besselink (PvdA), Anker (ChristenUnie), Van Leeuwen (SP), Knops (CDA), Depla (PvdA), Agema (PVV), Verdonk (Verdonk), Thieme (PvdD), Lempens (SP), Waalkens (PvdA), Van Heugten (CDA) en Neppérus (VVD).

De vaste commissie voor Financiën¹ en de vaste commissie voor Verkeer en Waterstaat² hebben op 30 oktober 2008 overleg gevoerd met viceminister-president, minister Bos van Financiën over:

- de brief van de minister van Financiën d.d. 12 juni 2008 over ontslagvergoeding Connexxion (28 165, nr. 76);
- de brief van de minister van Financiën d.d. 26 augustus 2008 over ontslagvergoeding Connexxion (28 165, nr. 87);
- de brief van de minister van Financiën d.d. 20 oktober 2008 over achtergronden van de ontslagvergoeding van het bestuur van Connexxion (28 165, nr. 89);
- de brief van de minister van Financiën d.d. 24 juni 2008 over het voornemen om de aandelen in de N.V. Westerscheldetunnel te verkopen aan de provincie Zeeland (28 165, nr. 83);
- de brief van de minister van Financiën d.d. 30 juni 2008 over gang van zaken aanwending superdividend Schiphol bij voorrang voor de ontsluiting van de Noordvleugel (29 665, nr. 102);
- de brief van de minister van Verkeer en Waterstaat d.d. 27 juni 2008 over de verkoop van de aandelen van de Staat in de NV Luchtvaartterrein Texel (28 165, nr. 85);
- de brief van de minister van Financiën d.d. 6 oktober 2008 over de vermogenspositie van staatsdeelnemingen (28 165, nr. 88);
- de brief van de minister van Financiën d.d. 21 oktober 2008 over samenwerking Schiphol en Aéroports de Paris (28 165, nr. 90);
- de nog te ontvangen brief van de minister van Financiën over beloningsbeleid bij staatsdeelneming.

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

Voorzitter: Jager
Griffier: Basten

Vragen en opmerkingen uit de commissies

De heer **Haverkamp** (CDA): Voorzitter. De vorige keer dat wij over staatsdeelnemingen spraken, hebben wij de minister van Financiën opgeroepen om niet alleen op de winkel te passen, maar om ook als een soort van ondernemer met staatsdeelnemingen om te gaan. Als ik zie hoe groot de portefeuille staatsdeelnemingen intussen geworden is, heeft hij die oproep ter harte genomen. Het was bijna niet meer te volgen!

Ik zal niet op de algemene situatie en de financiële crisis ingaan. Daarover zijn genoeg debatten geweest. Ik vraag de minister wel of hij de snelheid die hij op sommige dossiers heeft getoond, ook op andere wil aanhouden. Ik denk bijvoorbeeld aan de luchthaven Twente. Hoe staat het daarmee? 1 november is een belangrijke datum voor mensen die eventueel willen participeren. Kan de minister enig licht laten schijnen op het verdere verloop?

Wij hebben de vorige keer stilgestaan bij de notitie. Ik ga ervan uit dat die er nog steeds komt. De notitie is niet geagendeerd, zij was voor ongeveer december toegezegd. Gezien alle actuele ontwikkelingen zou ik het fijn vinden als die toezegging nog eens wordt bevestigd. Voor nieuwe participaties worden oproepen vanuit steden gedaan, bijvoorbeeld voor participaties rondom de Zuidas. Kunnen wij van de minister de harde toezegging krijgen, dat geen participaties in die vorm worden aangegaan zonder de Kamer vooraf te consulteren?

Ik breng nog maar de algemene beleidslijn van het CDA bij staatsdeelnemingen naar voren, want het onderwerp is toch actueel geworden. Het CDA vindt dat privatisering een optie moet zijn als blijkt dat het aandeelhouderschap van de Staat weinig of geen toegevoegde waarde heeft. De optie van privatisering is actueler geworden, nu ABN AMRO en Fortis ook deel uitmaken van de portefeuille staatsdeelnemingen. Ik benadruk dat dit aandeelhouderschap van de overheid van tijdelijke aard moet zijn. Er mag geen sprake zijn van een te actieve inmenging. Ook moet er een gezonde afstand blijven bestaan tussen de overheid en de financiële ondernemingen.

De minister is ingegaan op de vermogenspositie van staatsdeelnemingen. Dat is een belangrijk onderdeel van het staatsdeelnemingenbeleid. De vermogensstructuur betreft in de kern de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen. Daarbij spelen allerlei factoren een rol. Voor ons is niet helemaal duidelijk welke criteria de minister daarbij hanteert. Misschien kan hij de algemene criteria aangeven, zonder dat hij specifiek op de verschillende deelnemingen ingaat. Ik begrijp dat het laatste vanwege commerciële concurrentieoverwegingen niet altijd mogelijk is.

Ik vraag wel aandacht voor het feit dat de minister de BBB-rating als voldoende beschouwt. Er zijn bedrijven die een A-rating kregen, achteraf ten onrechte, en die nu ten onder dreigen te gaan. Hoe verstandig is dit? Wij roepen de minister op om in elk geval een A-rating te hanteren voor staatsdeelneming. Laat het zo voor staatsdeelnemingen die er nu onder zitten, waarvan wij het gevoel hebben dat die gezond zijn. Als de minister echter gaat afromen, laat hij dan als harde ondergrens een A-rating nemen. Hoe worden de bedrijven overigens beoordeeld? Een aantal bedrijven dat vroeger dit soort diploma's uitdeelde, blijkt namelijk ook boter op het hoofd te hebben.

Een van de bedrijven waar al dividend is weggehaald, is Schiphol. Wij hebben daar de vorige keer uitgebreid bij stilgestaan. Wij hebben van de minister nog een brief erover gekregen. Dank daarvoor. Uit de brief begrijp ik heel duidelijk dat er voldoende financiële middelen voor de ontsluiting van de Noordvleugel zijn belegd. Wij houden het kabinet daar

ook aan, aangezien de laatste onderhandelingen op dit moment plaatsvinden. Ik krijg op dit punt graag een bevestiging van de minister.

De heer **Weekers** (VVD): Ik vind dat het CDA zich het afgelopen jaar blij heeft laten maken met een dode mus. De middelen die voor infrastructuur waren bestemd, zijn voor de Zuiderzeelijn geschrapt. Die mag Eurlings nu alternatief inzetten. Er is geen geld bijgekomen. Sterker nog: wat in het regeerakkoord als extra voor infrastructuur stond, het superdividend Schiphol, wordt niet voor infrastructuur aangewend. Wat is het standpunt van het CDA inzake het mogelijke superdividend dat in 2009 wordt uitgekeerd? Houdt het CDA minister Bos dan wel aan het regeerakkoord of laat het zich weer met een kluitje in het riet sturen?

De heer **Haverkamp** (CDA): Wij hebben ons niet met een kluitje in het riet laten sturen. Bij de totstandkoming van het regeerakkoord hebben wij onderkend, dat de ontsluiting van de Noordvleugel prioriteit moet krijgen. Daarvoor zijn plannen ontwikkeld. Bij die plannen is een dekking aangegeven. De plannen zijn een stuk efficiënter geworden dan wij tevoren dachten. De VVD-fractie zal het met ons eens zijn dat wij, als wij voor een bepaald bedrag een weg kunnen aanleggen, niet twee keer zoveel moeten uitgeven omdat het geld toevallig beschikbaar is. Het gaat ons erom dat de wegen er moeten komen en dat de spoorlijn er moet komen. Dat is nu geregeld. Er zijn nu nog discussies gaande over de inpassing. Wij hebben daarvan gezegd dat het niet zo strak mag zijn dat de gemeenten de dupe zijn, omdat het superdividend aan iets anders wordt besteed. Wij hebben daarover een harde toezegging gekregen van zowel de minister van Verkeer en Waterstaat als de minister van Financiën. Ik wil dat die toezegging hier wordt bevestigd. Ik denk dat er dan een adequate oplossing is gevonden voor de ontsluiting van de Noordvleugel.

De kruisparticipatie Schiphol-Aéroports de Paris is een verstandige keuze. Die past precies in de lijn van het advies van Alders. Daarvoor kunnen wij dus onze toestemming geven.

Wij zijn minder gelukkig met de brief over Connexxion. De minister schrijft dat zijn juridische mogelijkheden zijn uitgeput en dat hij het geld niet meer kan terughalen. Hij heeft ook invloed gehad op de raad van commissarissen. Hoe stevig is het gesprek geweest? Heeft hij overwogen om daar correcties toe te passen? Daarover krijg ik graag wat informatie.

Met de privatisering van de Westerscheldetunnel kunnen wij ook akkoord gaan. Blijven echter de condities voor tolheffing en dergelijke onverkort van kracht? Hoe is eventuele doorverkoop geregeld? Als wij de tunnel aan de Zeeuwen verkopen en zij willen die doorverkopen, hoe zit het dan?

In het vorige overleg heeft de minister al op hoofdlijnen aangegeven wat de lijn zou worden bij beloningen binnen staatsdeelnemingen. Wij herkennen ons in de lijn die in de brief is aangegeven. Wij hebben wel vragen bij het feit dat de NS is ondergebracht bij de commerciële ondernemingen. Volgens de criteria van de minister is het logischer dat de NS onder de norm van € 350 000 komt.

Mevrouw **Vos** (PvdA): Voorzitter. Ik zat vanochtend in de tram met de heer Irrgang. Wij bespraken mijn portefeuille en die van de heer Tang. Wij kwamen tot de ontdekking dat mijn deel, staatsdeelnemingen, steeds groter wordt, tot mijn grote vreugde. En daar praten wij vandaag over. Ik begin bij de kruisparticipatie van Schiphol. Wij hebben er geen bezwaar tegen dat Schiphol samenwerkt met Frankrijk. Dat is een leuk land, daar niet van. Charles de Gaulle is ook een prachtig vliegveld. Waarom gebeurt het echter via aandelenruil? Er zijn toch ook andere opties mogelijk, bijvoorbeeld een memorandum of understanding? Er zijn verschillende opties voor een goede samenwerking. Onze belangrijkste zorg is de manier waarop de publieke belangen worden geborgd. Het is een nogal complexe belangenafweging tussen milieu, werkgelegenheid, vastgoed-

ontwikkeling en veiligheid. Bij een deels geprivatiseerd Schiphol met een private, beursgenoteerde aandeelhouder met hoge rendementseisen en een korte tijdshorizon, kunnen de publieke belangen geschaad worden. Hoe denkt de minister dat de publieke belangen gewaarborgd worden in deze constructie? Is het al een besluit, moeten er nog handtekeningen worden gezet? Die vraag is belangrijk. Er wordt nu € 67 betaald voor het aandeel Aéroports de Paris, maar eergisteren was het aandeel € 41 waard. Dat betekent dat Schiphol veel meer betaalt dan het aandeel waard is. Lijdt Schiphol dan verlies op dit project en wordt nog onderhandeld over de prijs?

Er is ook een extern onderzoek gedaan. Ik ben wel benieuwd naar dat externe onderzoek. Daarin schijnt de overweging te staan waarom is gekozen voor deze vorm van samenwerking. Kunnen wij dat onderzoek inzien? Ik heb ook begrepen dat gisteren is afgesproken dat er nog een schriftelijke vragenronde komt. Wij hebben nog wel een aantal vragen. Die zullen wij dan ook schriftelijk stellen.

Er is al veel gesproken over het superdividend Schiphol. Wij zijn altijd tevreden geweest met de wijze waarop de gelden zijn besteed. Als superdividenden wordt uitgekeerd, is het wel prettig dat de Kamer vooraf wordt geïnformeerd. Kan de minister bevorderen dat de Kamer een volgende keer wel wordt betrokken bij de besluitvorming inzake de besteding van de superdividenden?

De heer **Haverkamp** (CDA): Uw fractie was toch betrokken bij de totstandkoming van het regeerakkoord?

Mevrouw **Vos** (PvdA): Ja.

De heer **Haverkamp** (CDA): Daarin staat toch iets over de besteding van het superdividend?

Mevrouw **Vos** (PvdA): Ja, maar deze keer is het iets anders gegaan. De uiteindelijke keuze is goed. Het gaat tenslotte om het doel. Een volgende keer willen wij het van tevoren weten als er – om allerlei goede redenen – van wordt afgeweken, opdat de Kamer erbij betrokken wordt. Wij zijn bijzonder ongelukkig met de manier waarop uiteindelijk een van de vertrokken bestuurders van Connexxion meer heeft gekregen dan is afgesproken. Er werd geconstateerd dat aan deze bestuurder finale kwijting is verleend en dat dit terugvordering onmogelijk maakt. Dat roept toch wel vragen op. Het lijkt erop dat het wel heel eenvoudig is om deze finale kwijtingstruc toe te passen en de wet te omzeilen. Wat gaat de minister hieraan doen? Hoe zorgt hij ervoor dat de kwijtingstruc niet vaker wordt toegepast?

Over de Westerscheldetunnel en Texel kan ik kort zijn. Wij vinden het goed dat een regionale deelneming in regionale aandeelhoudershanden komt. Wij lazen dat de aandelen van het vliegveld Texel ook worden overgedragen aan de Kamer van Koophandel. Is dat gebruikelijk? Komt het vaker voor dat de Kamer van Koophandel aandelen neemt in bedrijven?

Over de vermogenspositie heb ik dezelfde vragen als mijn collega van het CDA. Waarom wordt bijvoorbeeld voor energienetbedrijven niet gekozen voor A, maar BBB? Dat zijn toch ook overheids-nv's, zij het niet van de rijksoverheid maar van decentrale overheden? Wanneer is de uitkomst van de gesprekken met de NS te verwachten?

Het is erg goed dat de minister ook voor staatsdeelnemingen een beloningsbeleid gaat vaststellen, een beetje conform de voorstellen van de commissie-Dijkstal. Daarover komt nog een AO, wij hebben een aantal vragen daarover. Wat is de status van de brief die wij over het beloningsbeleid hebben gekregen? Is het een tussenrapportage? Wanneer volgt de invulling van de derde categorie, bijvoorbeeld van het bonusbeleid? Dat is belangrijk, omdat het kabinet voor staatsdeelnemingen geen wetgeving

wil. Hoe krijgt dan de parlementaire controle vorm? Wordt elke ontwerpcode aan de Kamer voorgelegd? Als dit niet gebeurt, wanneer is dan een uitgewerkt beleidskader beschikbaar? Is dat voor het AO van eind november? Krijgen wij ook nadere informatie over de arbeidsmarkt-referentiegroepen? Hoe wordt het nadeel ondervangen als de overheid als minderheidsaandeelhouder geen beloningsnorm kan afdwingen?

De heer **Weekers** (VVD): Voorzitter. Dit is eigenlijk een tussenoverleg over staatsdeelnemingen. Een belangrijk overleg zal nog komen naar aanleiding van de decembernote die wij nog krijgen. De VVD-fractie vindt die van groot belang, omdat de minister heeft toegezegd dat hij daarin ook per staatsdeelneming zal aangeven wat het publieke belang is en waarom dat niet met andere middelen kan worden bewerkstelligd. In december zal de minister ook terugkomen op het punt deelnemingen van staatsdeelnemingen. Met andere woorden: in hoeverre maken wij het bij de staatsdeelneming die wij nog willen handhaven in het kader van het publiek belang, mogelijk om ook nog allerlei andere commerciële activiteiten te ondernemen? Een voorbeeld daarvan was Strukton-NS. Maar goed, daarover krijgen wij nog informatie.

Vandaag staan een zevental onderwerpen op de rol. Het eerste is de gouden handdruk bij Connexxion. Ik begrijp hier helemaal niets meer van. De minister zegt dat de afvloeiingsregeling onwettig was, want in strijd met de afspraken dat er niet meer betaald zou worden dan wat in de code-Tabaksblat is voorgeschreven. Maar, zegt hij erbij, in de vaststellings-overeenkomst stond dat aan betrokken bestuurder finale kwijting werd verleend; dus hij kan er niets meer mee. Dat is bijzonder merkwaardig, want het betekent dat iedereen in het land onwettige dingen kan doen en dat de ander vervolgens alleen maar finale kwijting hoeft te verlenen, waarna er niets meer aan gedaan kan worden, ook niet door een andere stakeholder, in dit geval de aandeelhouder van Connexxion. Ik vind dat buitengewoon merkwaardig. Ik vraag de minister om de onderliggende stukken aan de Kamer te overleggen dan wel – misschien is dat een betere optie – de landsadvocaat de stukken te laten bestuderen en een advies te laten uitbrengen wat er nog wel gedaan kan worden. Ik vind het echt onbestaanbaar wat er is gebeurd.

Het is verstandig om over de Westerscheldetunnel inderdaad een afspraak met de provincie Zeeland te maken. Ik ben blij dat met de uitwerking ervan recht wordt gedaan aan de motie-Geluk uit het vergaderjaar 2002–2003. Dank daarvoor.

Over het superdividend Schiphol heb ik al eerder gezegd dat de VVD-fractie vindt dat superdividenden gebruikt moeten worden om de staatsschuld af te lossen. Dat lijkt mijn fractie een betere bestemming dan ze te gebruiken voor allerlei extra uitgaven. Als superdividenden toch worden gebruikt voor extra uitgaven, zoals in het regeerakkoord afgesproken, investeer ze dan in harde infrastructuur en gebruik ze niet om gaten in de voorjaarsnota te dichten. Wij hebben die discussie al gehad, maar mijn vraag is toch om daar in de toekomst wat anders mee om te gaan. Er wordt volgend jaar een groot superdividend verwacht. Hoe gaat de minister daarmee om? Is die passage in het regeerakkoord niet meer relevant, omdat de minister het al op een andere manier heeft opgelost? Zegt hij dat de centen voor de Zuiderzeelijn alternatief zijn ingezet en dat Eurlings het daar verder mee moet doen of dat ze aan de tweede tranche rond Amsterdam ten behoeve van de ontsluiting van Schiphol besteed kunnen worden?

Over het luchtvaartterrein Texel heb ik geen vragen. Het vliegveld Twente staat niet op de agenda. Als ik goed ben geïnformeerd, wordt daarover op heel korte termijn een beslissing genomen. Maastricht Aachen Airport heeft een voorstel voor tijdelijke exploitatie bij de minister ingediend. Het bedrijf geeft aan dat snelle besluitvorming van groot belang is, omdat touroperators en chartermaatschappijen rond deze tijd, voor morgen,

besluiten nemen over het zomerseizoen 2009. Het zou de VVD-fractie een lief ding waard zijn als er een positief besluit komt over commerciële exploitatie van vliegveld Twente.

De minister geeft aan dat staatsdeelnemingen traditioneel met relatief veel eigen vermogen zijn gefinancierd. Als goed aandeelhouder zorg je ervoor dat bedrijven ook niet overgefinancierd zijn met eigen vermogen. Er moet niet al te veel vet op de botten zitten. Een bedrijf moet wel zodanig zijn gefinancierd dat er een goede rating is en dat de kapitaalmarktpositie ook goed is.

Als er toch geleend kan worden, kan de Staat altijd goedkoper lenen. Hoe maakt de minister de afweging tussen verder afromen om op korte termijn winst en een superdividend te realiseren en de langetermijnoplossing, waarbij een onderneming wordt gefinancierd met meer eigen vermogen dat deze minister uiteindelijk zelf goedkoper kan aantrekken? Wij zullen volgend jaar buitengewoon alert zijn opdat het afromen van het dividend van Schiphol niet ten koste gaat van de huidige A-rating. Het doet ons al verdriet dat Schiphol is gezakt van een dubbel A-rating naar een single A-rating.

De heer **Haverkamp** (CDA): U weet dat de vorige minister van Financiën heeft voorgesteld om Schiphol een single A minus te geven?

De heer **Weekers** (VVD): De vorige minister van Financiën en het vorige kabinet, waarvan uw partij als coalitiepartij ook deel uitmaakte, wilden iets heel anders met Schiphol. Zij wilden er grotendeels van af. Dat is een betere optie dan Schiphol volledig in staatshanden te houden.

Dat brengt mij overigens op het volgende punt. Ik moet deze minister prijzen dat hij ermee akkoord is gegaan dat ook de Franse luchthaven een belang in Schiphol neemt. Wat dat betreft zet hij wel een klein stapje zoals wij dat in het vorige kabinet ook hadden gewild.

De heer **Haverkamp** (CDA): Mijn vraag ging over de rating, niet over een eventuele privatisering van Schiphol.

De heer **Weekers** (VVD): Als het uiteindelijk komt tot privatisering, kom je niet meer toe aan rating. Je zult het dus in samenhang moeten bekijken. Als Schiphol voor 100% staatsbezit moet blijven, wat u eerder dit jaar hebt gezegd, moet ook gezorgd worden voor een fatsoenlijke rating. Als Schiphol naar de markt wordt gebracht, wordt het een ander verhaal. Ik begrijp echter dat u toch stapjes zet in de zin dat derden kunnen deelnemen in Schiphol. Dat belooft misschien nog iets voor de toekomst. In de systematiek voor het beloningsbeleid bij staatsdeelnemingen kunnen wij ons in grote lijnen vinden. Wij hebben alleen wel vragen bij de categorie-indeling. Misschien kan de minister uitleggen waarom Connexxion en de NS, die echt als een monopolist opereren – en vooral de NS – in de derde categorie staan, waarin het per bedrijf wordt bekeken, terwijl de Bank Nederlandse Gemeenten en de Nederlandse Waterschapsbank in de tweede categorie zijn ingedeeld? Juist deze bedrijven, deze banken, opereren zowel aan de inkoop- als de verkoopzijde volledig in een commerciële omgeving en moeten hun treasurers et cetera uit die commerciële omgeving aantrekken. Is de minister bereid om binnen de categorieën te schuiven, van de tweede naar de derde en wellicht ook van de derde naar de tweede? Ik zou het penny-wise and pound-foolish vinden als een bedrijf in een zodanig keurslijf wordt geperst dat niet meer de juiste mensen op de juiste plek kunnen worden gezet. De arbeidsmarkt-omstandigheden moeten altijd een rol kunnen spelen.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik begin met de brief over Connexxion. De te hoge ontslagvergoeding kan niet worden verhaald. De minister constateert dit en constateert tevens dat door de finale kwijting

dit een onomkeerbaar feit is. In aansluiting op de opmerkingen van collega Weekers, wat gaat de minister doen om dit kennelijke gat in de regelgeving te dichten? Je kunt dit niet laten bestaan, omdat kennelijk mensen hiervan gebruik kunnen maken. De raad van commissarissen heeft aangegeven dat hij zich aan de code-Tabaksblat wil houden, maar ook dat hij procedures voor de organisatie wil voorkomen en daaraan aandacht wil geven. Maar er is toch ook nog zoiets als het algemeen belang van de Staat. Dan gaat het belang van het aandeelhouderschap daar bovenuit en zul je ook naar de regelgeving moeten kijken. De oproep om eventueel de landsadvocaat daarnaar te laten kijken, vind ik wel een aardige.

Over de brieven over Texel en Zeeland heeft mijn fractie geen inhoudelijke opmerkingen. Wij kunnen instemmen met wat de minister schrijft.

Mijn fractie kan op zichzelf wel akkoord gaan met de voorgestelde deelneming van Schiphol in de Parijse luchthaven. Het is een marktoverweging en ik snap dat na versterking ook op die markt gezocht wordt. Er is echter wel een vervlechting van nationale belangen die mogelijk niet op ondernemersniveau beslecht kan worden. Hoe gaat de minister om met de vrijheid van handelen inzake onze belangen? Kan dit leiden tot een intensief overleg met zijn Franse collega op dat punt? Dat moeten wij toch zien te voorkomen.

Wat de beloningen bij staatsdeelnames betreft steunt de fractie van de ChristenUnie het beleid van de minister om de bonussen aan banden te leggen. De vraag daarbij is wel hoe het salaris is gedefinieerd. Is dat inclusief of exclusief reiskosten en andere emolumenten? Dat is ook een belangrijke discussie. Wat wordt het kader voor de door de minister genoemde criteria? Wat zijn de referentiecriteriën? Kan de minister de Kamer inzicht geven in de wijze waarop die ontstaan? Het hoeft niet heel gedetailleerd, maar wel zodanig dat wij in beeld hebben hoe de criteria tot stand komen, juist omdat het ons belang is, omdat een goede beloningsstructuur inderdaad onze instemming kan wegdragen.

Het is goed dat bij de ondernemingen waarin de Staat participeert, afspraken zijn gemaakt over vertrekvergoedingen. De minister heeft daarbij onze steun. Voor het geheel van de categorieën moeten echter wel heldere afspraken worden gemaakt. Mijn fractie ziet dit het liefst gebeuren binnen Europa, opdat de landen daarin gezamenlijk optrekken. Het gaat toch vaak om Europees en soms internationaal opererende bedrijven. Ik zou het al mooi vinden als wij het binnen Europa kunnen doen. Ik heb begrepen dat Duitsland op dit punt, onder andere voor de hoogte van de salarissen, ook stappen zet. Is de minister het met mij eens en wil hij dezelfde route volgen?

Ik vraag mij wel af – misschien heb ik het gemist in de stukken, maar ik kon het niet terugvinden – hoe ineens voor de categorie publiek/markt de grens van € 350 000 tot stand is gekomen. Kan de minister daarop een toelichting geven? De minister zou daarvoor wel een grens moeten stellen.

Een voorbeeld van de helderheid waarvan ik denk dat het een risico is, heeft te maken met wat beschreven is onder het kopje publiek/markt. De minister gaat uit van een bepaalde verdeling voor het referentiekader, maar vervolgens wordt separaat voor elke onderneming apart een code opgesteld. Als dat niet goed uitpakt, kan dit leiden tot verschil in behandeling. Wij moeten een eenduidig en helder kader hebben, opdat geen strijd ontstaat of iemand wel of niet eerlijk is behandeld. Wij moeten oppassen voor willekeur. Betekent dit nieuwe beleid ook dat de minister probeert oude contracten open te breken om de vertrekbonussen en de beloningen aan te passen aan de op pagina 5 van de brief genoemde uitgangspunten?

Hoe gaan wij verder met de brief van de minister? Ik neem aan dat er verder over geboord zal worden, ook binnen het kabinet. Volgens mij is

het namelijk nog niet het eindplaatje. Ik krijg graag een beeld hoe de minister verder denkt te gaan.

De minister beschrijft wat de optimale vermogensstructuur is. Ik mis in de opsomming wel de discussie van vandaag, namelijk de vraag hoe risicovol dat deel van de bezittingen is. Je kunt vrij blank de relevante factoren omvatten, de aard van de bezittingen en de bedrijfsactiviteiten, maar een risico heeft ook invloed op de manier waarop je ernaar kijkt. Ik hoor dus nog graag van de minister of dit er niet expliciet aan moet worden toegevoegd.

De heer **Irrgang** (SP): Voorzitter. Mevrouw Vos zei het al, het is een bijzonder moment waarop wij het staatsdeelnemingenbeleid bespreken. Het is lang geleden dat het staatsdeelnemingenbeleid zo is uitgedijd! Bij de gedeeltelijke privatisering van Schiphol heeft zij een draai gemaakt. Voor het totaal van de staatsdeelneming is sprake van een historische trendbreuk. Daarover gaat ook mijn eerste vraag. Moeten wij ING en Aegon ook tot een staatsdeelneming rekenen? Het zijn geen gewone aandelen, maar het zijn wel aandelen. Er is zeggenschap en er is een niet onaanzienlijke financiële deelneming. Dat leidt mij tot de conclusie dat het in elk geval een deelneming is. Het is ook een deelneming van de Staat. Kortom: een staatsdeelneming.

In de brief over Connexxion staat dat wat er is gebeurd, in feite onwettig is. Als ik het goed begrijp, is op het punt van de code-Tabaksblat niet in strijd met de wet gehandeld. In de code-Tabaksblat staat niet zoveel over beloningen, maar juist op dit punt wel. Volgens de code-Tabaksblat mag ervan worden afgeweken. Dat is het principe van «pas toe of leg uit». Als ik de brief van de minister goed begrijp, is het punt dat volgens de wet de aandeelhouder het beloningsbeleid vaststelt. Op dat punt is volgens mij de wet overtreden. Er is een bepaald beloningsbeleid uitgezet en daarmee in strijd is gehandeld. Klopt dit? Is dit voor de minister een grond om te procederen? Als in strijd met de wet wordt gehandeld, mag ik toch hopen dat er in elk geval op basis daarvan een grond is om een procedure tot terugvordering te starten.

Wat de toekomst betreft, topmannen komen en gaan. Dat zal zeker ook voor Connexxion gelden. In hoeverre kan het weer gebeuren dat de raad van commissarissen in strijd handelt met het uitgezette beloningsbeleid? In hoeverre kunnen wij erop rekenen dat dit niet meer gebeurt?

Wat de vermogenspositie van staatsdeelnemingen betreft, valt het mij op dat daarbij wordt afgegaan op de ratings. Is niet juist een van de lessen van de kredietcrisis dat wij daar niet al te veel op moeten vertrouwen? De gedeeltelijke privatisering van Schiphol verbaast mij zeer, niet alleen vanwege de afspraken in het regeerakkoord, maar ook omdat de minister altijd heeft gezegd dat Schiphol publiek is en publiek moet blijven. Nu wordt Schiphol gedeeltelijk geprivatiseerd. Waarom is het nodig om samen te werken en om wederzijds aandelen uit te wisselen? Ik zie die noodzaak niet. Zijn er afspraken gemaakt over overlastvluchten, zodat overlastvluchten niet op Schiphol kunnen worden afgewenteld? Kan de minister gedetailleerd ingaan op vragen die hier zijn gesteld, bijvoorbeeld schriftelijk? Ik wil hier heel graag meer van weten. Ik ben ook overvallen door de manier waarop het gaat, dat er in het geniep ineens een gedeeltelijke privatisering van Schiphol uit het doosje komt.

Het beloningsbeleid bij de staatsdeelnemingen vind ik, eerlijk gezegd, een beetje een allegaartje worden. Er is een indeling in drie categorieën gemaakt. Je kunt makkelijk discussiëren over de vraag welke staatsdeelnemingen in welke categorie terecht moeten komen. Waarom zit de NS bijvoorbeeld in de derde categorie? Er is toch geen enkel voornemen om de Nederlandse Spoorwegen te privatiseren? De Nederlandse Spoorwegen opereert toch ook niet op een markt? Het is gewoon een monopolistische organisatie. Waarom zit Holland Casino in de tweede categorie? Ik vind de indeling zeer willekeurig. Ik vind het wel heel goed dat de minister

een maximum gaat stellen aan de salarissen bij staatsdeelnemingen. Ik begrijp alleen niet waarom bij staatsdeelnemingen niet het maximum-salaris van de publieke sector hoort, als de Staat meerderheidsaandeelhouder is. Waarom heeft de minister dat niet als uitgangspunt gekozen? Hoe ligt de relatie met de juridische vorm, als geen sprake is van een staatsdeelneming, maar toch wel van een zeer vergelijkbare situatie? De Nederlandsche Bank is bijvoorbeeld een nv, een staatsdeelneming, maar de Autoriteit Financiële Markten is dat niet, terwijl het toch vergelijkbare instellingen zijn. Er komen dan allerlei verschillende beloningsregimes voor de overheid terwijl, los van de juridische verschillen, sprake is van vergelijkbare gevallen. Waarom die focus op prestatiebeloningen bij publieke ondernemingen? Is niet juist één van de lessen van de kredietcrisis dat de bonussen, dat de prestatiebeloningen tot perverse prikkels leiden? Als de NS zou worden beloond naarmate de treinen meer op tijd rijden, laat men de treinen af en toe gewoon niet rijden, want een trein die niet rijdt, is in elk geval niet te laat. Is de minister van plan een maximum aan de variabele beloning te stellen? Er is sprake van een percentage. Is dat die 50% uit de ontwerpcode-Tabaksblat die nooit in de code zelf terecht is gekomen?

Ten slotte is ook ABN AMRO, de nieuwste staatsdeelneming, niet onbelangrijk. Een belangrijke vraag voor de Staat als aandeelhouder is wat er gebeurt met de eventuele integratie van Fortis Bank Nederland en ABN AMRO. Mij lijkt dat de werknemers en hun wensen daarin een belangrijke rol hebben. Ik heb begrepen dat de ondernemingsraad van Fortis zich daarvoor heeft uitgesproken. Het gaat er ook om wat het beste is voor de onderneming op lange termijn. Kan de minister al iets meer zeggen over wat de Staat als aandeelhouder wil? Het viel mij op dat de minister inzake ING en het commissarissenbeleid nadrukkelijk heeft gezegd dat er iets moet veranderen in de financiële sector. Hij wil niet de mensen die het Angelsaksische model voor de financiële sector aanhangen. Daarom heeft hij personen gekozen die ook in het verleden al hebben laten blijken dat zij daarin verandering willen. Ik heb het benoemingenbeleid bij Fortis en ABN AMRO om die reden niet begrepen. Daar kiest de minister iemand die juist die harde Angelsaksische mentaliteit aanhangt. De minister moet de brand blussen, maar dan moet hij geen pyromaan tot hoofd van de brandweer benoemen. Hoe is de minister tot zijn keuze gekomen?

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. Ik ben enigszins vreemd in dit gezelschap. Ik vervang de heer Vendrik en dat dwingt mij tot enige bescheidenheid, volstrekt tegen mijn natuur in.

De **voorzitter**: Komt u vaker!

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik zal dit verkapte compliment doorgeven aan de heer Vendrik.

Ik ben benieuwd naar het antwoord op de vraag van mijn collega van de SP over de reikwijdte van de staatsdeelnemingen en de vraag of ING en Aegon inmiddels tot een staatsdeelneming gerekend mogen worden. In de brief over de vermogenspositie van staatsdeelnemingen valt het de fractie van GroenLinks op dat opnieuw de credit rating agencies een grote rol is toegekend. Wij zetten daar vraagtekens bij, ook gezien het aandeel van de credit rating agencies in het ontstaan van de kredietcrisis. Hoe stelt de minister dit zich in de toekomst voor?

Over Schiphol en Aéroports de Paris hebben andere woordvoerders al vragen gesteld. Ook mijn fractie vraagt zich af of het een gedeeltelijke privatisering is, aangezien Aéroports de Paris aan de beurs genoteerd staat. Verder vinden wij het vreemd dat in de brief aan de Kamer de financiële constructie niet wordt toegelicht. Kan dit alsnog gebeuren?

In mijn inbreng zal ik me concentreren op het beloningsbeleid. Ik begin met de brief over Connexion. Ik heb die met grote verbazing gelezen. Ik

ken de minister als een redelijk flegmatiek persoon, maar als je de brief leest, spat de kwaadheid van de pagina's af. Ik zou denken: terecht. Wat een ongehoorde brutaliteit is hier uitgehaald! Ik vind het gewoon minachting van de minister, minachting van de regering en minachting van de Kamer. Je maakt afspraken over het beloningsbeleid en er wordt gewoon recht in je gezicht gezegd: het zal best, maar wij trekken ons er niets van aan en gaan gewoon door met wat wij al van plan waren.

Er zijn veel vragen gesteld over de mogelijkheden die de minister nog heeft. Mijn fractie sluit zich daarbij aan. Kan de raad van commissarissen niet gewoon financieel of anderszins aansprakelijk worden gesteld? Volgens mij is er ook nog altijd de mogelijkheid om bij een disfunctioneren van de raad van commissarissen gebruik te maken van de ontslagmogelijkheid. Denkt de minister daar ook aan? Wij vinden het echt een smerig voorbeeld van het elkaar toeschuiven van beloningen. Dit is de verkeerde werking van een old boys network. Zeker in deze tijd is het echt beschamend.

Over het beloningsbeleid in het algemeen kan ik mede namens mijn collega's zeggen dat wij héél gematigd positief zijn, héél gematigd positief. Er ontbreekt nog veel in de brief. Wij willen een overzicht van alle staatsdeelnemingen en de financiële consequenties voor de nieuwe bestuurders. Het is ons onduidelijk of de maxima gaan gelden voor het basissalaris of het basissalaris inclusief de variabele beloningen. Wij hopen vanzelfsprekend dat dit gaat gelden voor het totaal aan beloningen. Het zal de minister niet verbazen dat wij vinden dat het beloningsbeleid in alle staatsdeelnemingen onder de Balkenendenorm moet vallen en dat alleen in heel bijzondere gevallen een afwijking naar boven mogelijk is, waarbij dan het principe «comply or explain» geldt.

De minister kiest voor een onderscheid tussen publiek/markt en markt/publiek. Andere woordvoerders hebben daarover al opmerkingen gemaakt. Ik moet zeggen dat het voor mij een beetje abracadabra is. Het is mij volstrekt onduidelijk waarom Holland Casino in de tweede categorie valt en bijvoorbeeld de NS in de derde categorie. Je krijgt toch het gevoel dat het staande beloningsbeleid uitgangspunt is geweest en dat de categorieën daarop zijn aangepast, in plaats van andersom. Wij zien graag dat daarin verandering wordt aangebracht. Wij willen daarop ook een veel uitgebreidere toelichting van de minister. Wat ons betreft zou de Balkenendenorm moeten gelden en in bijzondere gevallen de Hoogervorstnorm van tweeënhalve ton.

Er is een brief binnengekomen van de Bank Nederlandse Gemeenten. Ik moet zeggen dat bij mij, zij het in iets mindere mate, ook enige verbazing ontstond. Wij zijn ook iets minder geporteerd voor de keuze voor de heer Ruding om in Europa de analyse te maken, gezien zijn staat van dienst in het verleden. Ook de opstelling van de Bank Nederlandse Gemeenten verbaast mij. Die stuurt een enorme brief naar de Kamer en die gaat er vooral om dat de bank in een lichter regime wil worden geplaatst, omdat men vindt dat de beloning een ietsepietsie te hard wordt aangepakt. Het lijkt mij niet dat de Bank Nederlandse Gemeenten op dit moment dit voorbeeld moet geven. Het lijkt mij dat de minister het volledig met ons eens moet zijn. Ik krijg graag een reactie van de minister op deze brief van de heer Ruding.

Mevrouw **Kozer Kaya** (D66): Voorzitter. Tegen mevrouw Halsema kan ik zeggen dat ook de flexibiliteit van de heer Ruding haar zal verbazen. Laat ik beginnen met de nieuwe staatsdeelnemingen. De afgelopen weken is Nederland een groot aantal staatsdeelnemingen rijker geworden. Ik doel dan op ABN AMRO en Fortis, ING en Aegon. In alle brieven en debatten is gezegd dat al deze deelnemingen van tijdelijke aard zullen zijn. Op de staatsdeelnemingen zullen dus binnen afzienbare tijd grote opbrengsten, wellicht door verkoop of door dividenden, mogelijk zijn. In de kranten is inmiddels een levendige discussie op gang gekomen over de

bestemming van deze opbrengsten. Ik hoop dat de coalitiegenoten PvdA en CDA daar inmiddels een beetje uit zijn.

Onze eerste zorg is dat de schulden die nu zijn aangegaan, worden afgelost. Belangrijk hierbij is dat naar de totale kosten van de interventies vanwege de kredietcrisis wordt gekeken. Als winst wordt gemaakt op de verkoop van Fortis en ABN AMRO, moet daarmee eerst de schuld voor ING worden afgelost. Wij kijken dus naar het totaalplaatje. De injecties en leningen zijn met tal van onzekerheden omgeven. Mochten er nettowinsten overblijven, dan moeten die duurzaam worden ingezet met het oog op de toekomst, met het oog op het versterken van onze economie en met het oog op de volgende generaties. Daarom vinden wij dat van eventuele netto-opbrengsten, dus na aflossing van de staatsschuld die is aangegaan voor de deelnemingen, het geld voor de helft ten goede moet komen aan aflossing van de staatsschuld en voor de helft moet worden gebruikt voor de kennisinvesteringsagenda. Door deze constructie worden eerst de kosten gedekt. Daarna komen de opbrengsten ten goede aan de versterking van de economie, met de blik vooruit. Kan de minister dit toezeggen? Hij heeft eerder in een debat in ieder geval over ABN AMRO en Fortis en de eventuele opbrengst en dividenden gezegd dat die in elk geval worden gebruikt om de staatsschuld af te lossen.

D66 is in principe niet voor staatsdeelnemingen, tenzij daar zwaarwegende redenen voor zijn. Wij zijn dan ook blij dat de NV Westerscheldetunnel en de NV Luchthaventerrein Texel worden verkocht. Zij dienen, zoals de minister ook terecht zegt, geen nationaal publiek belang.

Voor Schiphol is het wel een mooie constructie. Het is mooi verwoord. Er worden gewoon aandelen uitgewisseld. Dan heeft Nederland wellicht ook veel meer te zeggen in Frankrijk. D66 vindt de verstevigde samenwerking tussen Schiphol en Aéroports de Paris een positieve ontwikkeling voor Nederland. Die verstevigt wellicht de positie van Schiphol en Nederland in de internationale netwerken en verbetert de concurrentiepositie.

Het beleid inzake de vermogenspositie van staatsdeelnemingen is helder. Ik heb nog wel enkele vragen. Heeft de kredietcrisis invloed op dit beleid? Vallen de laatste aankopen van de Nederlandse Staat, Fortis en ABN AMRO, ook onder dit beleid? Wordt gestreefd naar een AAA-rating? De minister is actief bezig met herfinancieringen van het huidige vermogen van bedrijven. Hoe verhoudt dit beleid zich tot het beleid van de vorige minister van Financiën? Wordt er meer superdividend uitgekeerd en wat is hiervoor de reden?

Het voorstel voor het beloningsbeleid ziet er degelijk uit. In het beloningsbeleid wordt rekening gehouden met de mate waarin het bedrijf opereert in een concurrerende markt. Dat lijkt mij belangrijk. Dus steun voor die aanpak. Bij het beloningsbeleid moet rekening worden gehouden met de markt waarin een bedrijf opereert. Dat wordt met dit voorstel gedaan.

Ik kom ten slotte bij Connexion. Bestuurders die hun gang gaan en zichzelf een riante afvloeiingsregeling geven, lijkt mij de wereld op zijn kop. Als er een gat is, dicht het dan in de wet. Ik heb enkele jaren geleden een motie ingediend over bestuurdersaansprakelijkheid en gevraagd of die verruimd kon worden, of daarmee iets gedaan kon worden. Tot op heden heb ik de uitwerking ervan niet gezien. Wellicht kan de motie worden uitgewerkt en kan dit probleem eronder gevangen worden.

Voorzitter: Vos

Antwoord van de minister

Minister **Bos**: Voorzitter. Dank aan de leden, die het voor elkaar hebben gekregen om een ongelooflijke variëteit aan onderwerpen binnen de hen toegemeten tijd te behandelen. Aan mij nu de schone taak om hetzelfde kunststukje te presteren. Ik zal mijn best doen.

Op het gebied van de vliegtuigen spelen een paar zaken, ten eerste de

kruisparticipatie tussen Aéroports de Paris en Schiphol. Het is van belang om ons te realiseren dat de inzet van de Nederlandse overheid in deze discussie steeds is geweest, dat wij zouden moeten meewerken als er vormen van samenwerking met de Fransen mogelijk zijn die goed zijn voor Schiphol, maar dat wij enorm alert moeten zijn om zaken te voorkomen die wij hebben meegenomen uit alle vorige debatten over het naar de beurs brengen van Schiphol of delen van Schiphol. De belangrijkste punten van kritiek in die discussie betroffen de vraag of de publieke belangen dan nog wel op een goede wijze geborgd kunnen worden en of de overheid geen essentiële zeggenschap verliest. Die discussie is een tijdje geleden afgesloten met de conclusie dat wij niet met Schiphol naar de beurs gaan, omdat wij het strategisch belang van Schiphol daarvoor te groot vinden en risico's zien als aandelen zich te ver buiten ons bereik bevinden en op de beurs terechtkomen. Wij zijn echter bereid om te blijven nadenken over andere manieren waarop het belang van Schiphol en daarmee ook het belang van een grote, belangrijke sector van de Nederlandse economie gediend kan worden.

Wij hebben daarbij alle afwegingen gemaakt, die een aantal leden hier naar voren hebben gebracht. Is daarvoor aandelenruil nodig of had het via samenwerkingsovereenkomsten gekund? Als de samenwerking tussen Schiphol en de Fransen zich enkel en alleen had gericht op een heel specifiek aspect van de bedrijfsvoering, bijvoorbeeld samenwerking op het gebied van bagageafhandeling, had je je kunnen voorstellen dat een samenwerkingsovereenkomst was gesloten. De bedoeling is echter om in hoge mate afstemming te zoeken tussen de twee bedrijfsmodellen, om op allerlei niveaus en hoeken en gaten van het bedrijf te kijken waar sprake is van synergie, waar men van elkaar kan leren en waar men kan samenwerken. Dan is een kruisparticipatie de meest efficiënte manier. Dan zit je bij elkaar aan tafel, in de meest letterlijke zin van het woord, en mag je praten over elkaars bedrijfsvoering. Vervolgens hebben wij in de onderhandelingen bedongen dat de aandelen die naar de Fransen zijn gegaan, op geen enkele manier mogen worden doorverkocht en dus nooit ergens op de beurs kunnen opduiken. Wij hebben bedongen dat een en ander omkeerbaar is in bepaalde gevallen. Wij hebben ook bedongen dat wij op nul van onze zeggenschapsrechten hoeven in te leveren. Die criteria waren niet alleen van belang voor de Staat als aandeelhouder. Er zijn nog twee andere aandeelhouders: de gemeente Amsterdam en de gemeente Rotterdam. Zoals men weet, zoals mevrouw Halsema zeker weet, hebben wij in Amsterdam een kritische medeaandeelhouder met het college van PvdA en GroenLinks, dat de nodige geschiedenis heeft op dit onderwerp. Toen dat het ermee eens was dat dit goed was voor Schiphol en dat alle publieke belangen geborgd waren, konden wij niet meer achterblijven en meenden wij dat het verstandig was om deze route te gaan. Formeel is het besluit al genomen. Er is een bijzondere aandeelhoudersvergadering geweest. In die zin praten wij hier over de zaak terwijl het besluit al genomen is. Daarmee is dit geen zinloos debat geworden. Men zou mij na afloop van het debat ook kunnen vragen om het weer terug te draaien. Daar heb ik helemaal geen trek in, ik vind het niet nodig en ik denk dat het niet hoeft, maar het kan wel.

Er is een reeks vragen gesteld die ik, onbeleefd even, als technisch kwalificeer. Die hebben te maken met prijsvorming, aanvullende afspraken en dergelijke en het soort onderzoek dat gedaan is. Er is ook gevraagd naar het onderzoek dat is gedaan, dat ons mede heeft geholpen bij het vormen van onze mening. Wij zijn bereid om een technische briefing te geven aan Kamerleden en medewerkers die daarin geïnteresseerd zijn. Wij kunnen ons voorstellen dat de externe consultant die het rapport heeft geschreven, ook bij die technische briefing aanwezig is om daarover in gesprek te treden. Als er nog meer vragen zijn over deze transactie dan de vragen die wij nu kennen, kan het wellicht zo geregeld worden dat wij die tijdig kennen, zodat wij daarmee rekening kunnen houden bij de manier waarop

wij de briefing inrichten. Misschien is dat de meest efficiënte manier om met al die vragen om te gaan.

De heer **Weekers** (VVD): Is deze kruisparticipatie ook de inzet geweest van Schiphol of wilde Schiphol aanvankelijk meer? Ik vraag dit, omdat deze neoliberale minister het ultralinkse college in Amsterdam moet aanhalen om mevrouw Halsema over de streep te trekken.

Minister **Bos**: Mevrouw Halsema was liberaal van het jaar. Die eretitel is mij nooit ten deel gevallen! Ik zeg u oprecht dat ik niet weet of Schiphol en Aéroports de Paris ooit andere percentages in gedachten hebben gehad. Vanaf het begin van de discussie is de figuur van de kruisparticipatie door de partijen die mij benaderd hebben, naar voren gebracht als de meest wenselijke manier om de samenwerking te structureren. Ik hoor wel van de commissie hoe zij omgaat met het aanbod. Op het gebied van het superdividend, ook nog een vliegtuiggerelateerd onderwerp, voel ik mij het meest thuis bij de benadering door de heer Haverkamp. Wij hebben verantwoording afgelegd naar aanleiding van eerdere vragen hoe wij ermee zijn omgegaan. Inmiddels is er gelegenheid geweest om met collega Eurlings van gedachten te wisselen, opdat de commissieleden zich ervan kunnen verzekeren dat ook hij zich comfortabel voelt met de hem ter beschikking staande middelen. Er is een vaststaande besluitvormingsprocedure voor de middelen die op enigerlei moment beschikbaar komen, namelijk de Voorjaarsnota, Miljoenennota en Najaarsnota. Als er volgend jaar weer sprake zou zijn van superdividend uit hoofde van onze deelneming in Schiphol, zal dat blijken op één van die drie momenten, als ik inzicht geef in hoe wij er financieel voor staan. Dan kan de Kamer wensen formuleren en aangeven hoe het moet. De volgorde is in het algemeen wel dat wij eerst een voorstel doen wat er met het geld gebeurt in het kader van de totale hoeveelheid beschikbare middelen en de prioriteiten die wij stellen voor de aanwending.

De heer **Haverkamp** (CDA): In dit specifieke geval zijn natuurlijk afspraken gemaakt in het regeerakkoord dat de gelden gaan naar de ontsluiting van de Noordvleugel. De minister heeft nu overtuigend aangetoond dat de middelen er zijn. Er zou dus een andere stap gezet kunnen worden. Er moet dus eerst vastgesteld worden dat de ontsluiting van de Noordvleugel adequaat is gefinancierd en dan pas kan de systematiek die de minister schetst?

Minister **Bos**: Dat is juist. Dat geldt ook voor de volgende tranche. Het laatste onderwerp met betrekking tot vliegtuigen is Twente. Wij hebben de Kamer daarover recentelijk geïnformeerd. Er is een technische briefing over geweest. De Kamer is bekend met het feit dat er twee problemen zijn. Ten eerste gingen de biedingen die wij ontvingen op vliegen in de interimfase het beschikbare budget te boven. Als wij al geld zouden hebben om dat gat te dichten, moeten wij het nog willen. Wij moeten ons ook realiseren dat hoe meer extra geld wij in de interimfase erin stoppen, hoe slechter dat de business case voor de uiteindelijke fase beïnvloedt. Het moet allemaal teruggevorderd worden, er zijn risico's vanwege de staatssteun. Het vergt een nogal zorgvuldige afweging. Niettemin zijn wij mede op aandringen van de Kamer wel steeds de gesprekken aangegaan met geïnteresseerde partijen. Laatstelijk was dat met Maastricht Airport Authority. Afgelopen dinsdag is opnieuw een voorstel van deze partij binnengekomen. Alle brieven die klaar lagen om naar de Tweede Kamer gestuurd te worden, zijn in de prullenbak gegooid. Wij kijken nu naar dat voorstel. Terwijl ik spreek, is dat overleg gaande. Wij moeten ook met collega Eurlings overleggen over de rol die hij voor luchthaven Twente ziet op korte en lange termijn. Het is mijn stellige voor-

nemen om de Kamer vandaag uitsluitend te geven over de uitkomst van het beraad over het laatste voorstel vanuit Maastricht. Van de vliegtuigen ga ik naar de bussen, naar Connexxion. Wij voelen ons net zo, laat ik een net woord gebruiken, verbolgen of verbijsterd, maar ook machteloos als de Kamer zich voelt. Ik apprecieer de suggestie van de heer Weekers om de landsadvocaat ernaar te laten kijken. De landsadvocaat heeft dat gedaan. De landsadvocaat kent alle stukken. Wij hebben ons uitgebreid juridisch laten informeren of dit zomaar kon. Wij zouden ook zonder meer bereid zijn geweest om juridische stappen te ondernemen tegen de raad van commissarissen. Onze interpretatie van wat hier is gebeurd, is dat wij als aandeelhouder een beloningsbeleid hadden vastgesteld en dat er vervolgens in een lopend contract iets is veranderd wat naar onze mening valt onder de categorie aanpassing van het beloningsbeleid. Wij hadden daarover dus geïnformeerd moeten worden en, sterker nog, vervolgens moeten instemmen. Die gelegenheid is ons niet gegeven door de raad van commissarissen. Die raad van commissarissen is echter weg. Die kunnen wij dus niet meer vragen om op te stappen. Ook de nieuwe raad van commissarissen is al weer grotendeels weg. Als er nog geïnteresseerde kandidaten zijn in de zaal, wij hebben een paar mooie vacatures! Ik wil dus zeggen dat wij ons op alle mogelijke manieren ervan vergewist hebben of wij iets tegen iemand kunnen beginnen, of het moet lopen zoals het loopt. De onontkoombare, maar buitengewoon vervelende conclusie was dat de private overeenkomst met de finale kwijting die uiteindelijk met de vertrokken bestuurder is gesloten, ons privaatrechtelijk voor een voldongen feit stelt. Het enige wat wij kunnen doen, is ervoor zorgen dat de nieuwe raad van commissarissen zich bewust is van zijn verantwoordelijkheden in dit soort zaken en dat dit nooit meer gebeurt. Bij het aantrekken van commissarissen ligt deze zaak bovenop de stapel van zaken die wij met hen doornemen.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Ik begrijp dat er, nu terugkijkend, weinig kan worden gedaan. Ik heb een arbeidsrechtelijke achtergrond, dus ik wil dit privaatrechtelijk niet als een deskundige bespreken. Wanprestatie komt echter toch wel bij mij op.

Een ander punt is het dichten van de regels voor de toekomst. Wellicht is verruimen van de bestuurdersaansprakelijkheid daarop een antwoord. Ik heb speciaal daarover vragen gesteld. De motie daarover is indertijd ook aangenomen. Kan daar nog eens naar worden gekeken? Kunnen dergelijke situaties in de toekomst worden aangepakt?

Minister **Bos**: Wij kijken er nog naar. In dit geval ging het wel om de commissarissen en niet om de raad van bestuur. Ik weet niet of dat onder uw concept van bestuurdersverantwoordelijkheid valt.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Dat is wellicht die verruiming.

De heer **Irrgang** (SP): De gang van zaken rond Connexxion doet mij sterk denken aan de zaak-Herfkens. Ook daarin is in strijd met de regels een beloning verstrekt en speelde de kwestie van terugvorderen. Twee vragen zijn belangrijk voor de kans in een juridische procedure. Ten eerste is het de vraag hoe lang het geleden is. In dit geval is het relatief kort geleden. Ten tweede is dat de vraag in hoeverre men had kunnen weten dat de vergoeding in strijd met de wet is verstrekt. Op basis daarvan heeft de minister toch een begin van een rechtsgrond om tot terugvorderen over te gaan? Kan de minister er iets meer over zeggen? Ik weet dat hij evenmin als ik jurist is, maar ik vind het erg merkwaardig, als een beloning in strijd met de wet wordt verstrekt, dat er geen enkele mogelijkheid zou zijn voor een poging tot terugvordering. Zou je alleen al niet vanwege het rechtsgevoel dat moeten proberen?

Minister **Bos**: De beloning is niet in strijd met de wet verstrekt. De beloning is in een overeenkomst tussen het bedrijf en de vertrekkende bestuurder verstrekt conform de wet. In strijd met de wet is het feit dat de commissarissen een lopend contract hebben opengebroken zonder ons te informeren. Daarom is het zo moeilijk om de ontvanger van de beloning aan te pakken voor iets wat twee stappen eerder in de keten fout is gegaan. Er is uitgebreid juridisch naar gekeken. Als wij een juridische grond hadden gezien om actie te ondernemen, had die zich moeten richten op de raad van commissarissen. Dan is de ons ter beschikking staande sanctie waarschijnlijk enkel en alleen dat wij ervoor zorgen dat ze opstappen. Ze waren echter al opgestapt. Het punt van de bestuurdersaansprakelijkheid, dat mevrouw Koşer Kaya aan de orde stelt, is voor ons te complex om in dit debat op te lossen. Ik zeg graag toe dat wij dit apart opnemen en dat wij er in de volgende rapportage over dit onderwerp uitgebreid op terugkomen.

De heer **Irrgang** (SP): Ik had de minister in eerste termijn ook nog gevraagd welke garanties er zijn dat dit niet nog een keer gebeurt als er weer een topman bij Connexxion vertrekt.

Minister **Bos**: Die garanties zijn er in de manier waarop nu de nieuwe raad van commissarissen wordt samengesteld en de afspraken die wij daarmee maken. Zoals ik zei, ligt dit bovenop de stapel van zaken die wij met de commissarissen doornemen. Dit is gebeurd, wij willen dit nooit meer meemaken en wij gaan ervan uit dat ze op dat punt hun verantwoordelijkheid kennen en nemen. Dat zou afdoende moeten zijn.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): De minister reageert nu alsof het een afspraak is met Connexxion. Er zijn meer sprekers aan deze tafel die zeggen dat er een meer generieke oplossing moet komen. Dit kanaal kan gebruikt worden. De minister kan wel afspraken maken, maar als die genegeerd worden en als het eind van het liedje is dat de ultieme sanctie het wegsturen van het bestuur is, waarmee het geld niet terug is, vind ik dat onbevredigend. Mijn vraag was of er een oplossing denkbaar is en of de minister bezig is met een oplossing om ervoor te zorgen dat dit juridisch beter afgedekt kan worden.

Minister **Bos**: Dan moeten wij onderscheid maken tussen twee zaken. Ten eerste kan de vraag worden gesteld of er een generieke oplossing is voor het probleem dat een onwillige raad van commissarissen dingen doet waarvan hij mij niet op de hoogte stelt, zodat ik niet kan instemmen terwijl dat wel zou moeten. In het vennootschapsrecht is daarmee rekening gehouden door de mogelijkheid te geven om de raad van commissarissen desnoods naar huis te sturen. Ik zie nog geen oplossing voor de hopelijk uitzonderlijke situatie dat organen van de vennootschap niet alle informatie delen die zij zouden moeten delen. De hoofdregel is dat zij dat doen. Je verzint vervolgens sancties voor de gevallen waarin dat niet gebeurt. Ten tweede kan de generieke insteek zijn dat voorkomen moet worden dat via finale kwijting een overeenkomst kan worden afgesloten die het feitelijk onmogelijk maakt om op een eerdere situatie waarin iets is gebeurd wat niet had mogen gebeuren, nog terug te komen. Ik ben onvoldoende jurist om dit goed te bekijken. Wij komen erop terug. Ik vermoed dat de juridische barrières huizenhoog zijn. Laat ik er echter niet op vooruitlopen. Wij moeten ons realiseren dat het daarbij niet alleen gaat over staatsdelenemingen, maar dat het heel algemeen gaat over overeenkomstenrecht, de daarbij horende rechtszekerheid en dergelijke. Ik weet zeker dat mijn collega van Justitie daarbij ook graag zal meepraten. Die gelegenheid gun ik hem graag. Daarna komen wij weer naar de Kamer.

De heer **Weekers** (VVD): De minister praat wat erg gemakkelijk over deze specifieke casus heen. Ik ben daar niet gelukkig mee. Ik constateer dat de algemene vergadering van aandeelhouders – de enige aandeelhouder, de overheid – door een ander orgaan buitenspel is gezet. De afspraken zijn niet gerespecteerd. Dat andere orgaan, de raad van commissarissen, kan niet meer worden weggestuurd, want die was al opgestapt. Je moet dan toch wel heel goed bekijken of bestuurders niet persoonlijk aansprakelijk kunnen worden gesteld. Ik vind het zeer laakbaar wat hier is gebeurd. Vervolgens zijn de afspraken gemaakt met een lid van nog een ander vennootschapsorgaan, de raad van bestuur. De afspraak is gemaakt met een vertrekkend lid van de raad van bestuur. Die wist toch van de hoed en de rand? Die wist toch wat de positie van de aandeelhouder hierin was? Die wist toch welke afspraken waren gemaakt? Als iemand het moest weten, is het toch wel deze persoon geweest? Dat is volgens mij het belangrijkste juridische anker waarvoor men kan gaan liggen, om toch een deel terug te halen. Ik vind dat de Kamer op zijn minst het advies van de landsadvocaat moet krijgen en eventueel ook nog – dat kan vanwege alle persoonlijke aspecten misschien vertrouwelijk – alle onderliggende stukken, zodat de Kamer de advocaat van de Kamer er ook naar kan laten kijken. Als wij dan uiteindelijk tot de conclusie komen dat er echt niets meer aan te doen is, moeten wij dit dossier maar sluiten. Wat mij betreft kan het vandaag nog niet worden gesloten. Dit is echt een onverkwikkelijke zaak.

Minister **Bos**: Het is goed gebruik dat wij adviezen van de landsadvocaat niet aan de Kamer geven, omdat ik hier verantwoording behoor af te leggen hoe ik omga met adviezen die ik krijg en de landsadvocaat hier geen verantwoording hoeft af te leggen over de adviezen die hij geeft. Niettemin ben ik best bereid om nog eens te duiken in de vraag, in termen van aansprakelijkheid dan wel anderszins, of alle juridische opties voldoende zijn geëxploreerd teneinde terug te vorderen dan wel te sanctioneren op welke manier dan ook en de Kamer daarover te berichten.

De heer **Weekers** (VVD): Ik wil afwachten waarmee de minister terugkomt. Het is inderdaad gebruikelijk dat adviezen van de landsadvocaat niet zonder meer één op één worden doorgestuurd naar de Tweede Kamer. In uitzonderlijke situaties gebeurt dat wel. Wij hebben dat wel eens meegemaakt bij Justitie, ik kan mij voorstellen dat het ook in dit geval gebeurt. Ik kan op basis van de brieven die ik heb gekregen, niet beoordelen of de minister tot het uiterste is gegaan. Ik waardeer dat hij vandaag toezegt dat hij zal kijken of er nog ergens gaten of wegen te ontdekken zijn.

Minister **Bos**: Als de heer Weekers zijn oordeel of wij tot het uiterste zijn gegaan, opschort totdat ik de Kamer informeer over de resultaten van deze laatste exploratie, kunnen wij op dat moment verder kijken.

De heer **Weekers** (VVD): Die afspraak wil ik met u maken.

Minister **Bos**: Goed.

De heer **Haverkamp** (CDA): Op welke termijn zal die informatie worden gegeven? Het dossier sleept al een tijdje.

Minister **Bos**: Dit moet voor het einde van het jaar kunnen; dus voor het kerstreces.

De heer **Irrgang** (SP): Ik sluit aan bij het punt van de heer Weekers. Hier geldt ook de vraag of deze persoon redelijkerwijs had kunnen weten of de vergoeding ten onrechte is verstrekt. Ook al is er een finale kwijting

verleend, mogelijk is er een juridische basis om tot een terugvorderingsprocedure over te gaan.

Minister **Bos**: Ik ben mij zeer bewust van het feit dat die redenering speelt, evenals de vraag of er nog andere organen van de vennootschap waren – de heer Weekers sprak over de raad van bestuur – die hiervan kennis had moeten hebben en die aansprakelijk gesteld zouden kunnen worden. Wij zullen dit juridisch nog eens goed uitzoeken op een zodanige manier dat ik de Kamer direct de weerslag ervan kan meedelen.

Het is heel goed en heel fijn voor gedeputeerde Poppelaars, die in deze zaal zit, dat de Kamer zo breed instemt met de oplossing die wij voor de Westerscheldetunnel hebben gevonden. De heer Haverkamp kan ik antwoorden dat de condities bij de tolheffing van kracht blijven, omdat zij zijn vastgelegd in de zogenaamde Tunnelwet.

Ik kan mij ook heel veel voorstellen bij zijn vraag of er in de verkoop-overeenkomst geen waarborgen moeten worden getroffen tegen het doorverkopen van de aandelen door de provincie. Ik ben bereid om dat in de gesprekken met de provincie op te nemen. Overigens is mijn indruk dat het ook niet in het belang van de provincie is, gezien de plannen die zij heeft, om de aandelen door te verkopen. Ik verwacht dus dat wij er op dit punt wel uit zullen komen.

Wat de vermogenspositie betreft lijkt er – ik zeg het heel voorzichtig – een misverstand te zijn dat wij de BBB-rating als criterium hanteren. Om het misverstand weg te nemen, zullen wij nog eens precies bekijken hoe het is geformuleerd op pagina 3 van de brief. Daar staat dat in het algemeen, in de markt, de BBB-rating wordt gezien als een scheidslijn tussen ondernemingen waarvan redelijkerwijs kan worden aangenomen dat zij kunnen voldoen aan hun betalingsverplichtingen en ondernemingen waarvan het risico groter is dat zij er niet aan kunnen voldoen. Onze eerste stap was om sowieso aan de goede kant van de BBB-rating te zitten. Een tweede stap – omdat het in zekere zin gaat om een «belegging» van belastinggeld en wij ons realiseren dat daarmee een bijzondere verantwoordelijkheid op ons drukt – is om nog een slag prudenter te zijn dan alleen maar in de buurt te blijven van de BBB-rating. Wij komen dan uit op een triple A-rating voor de financiële instellingen in de portefeuille van staatsdeelnemingen, zoals de Bank Nederlandse Gemeenten en dergelijke, en op een A-rating voor de niet-financiële staatsdeelnemingen. Die is ook volstrekt vergelijkbaar met de manier waarop andere grote Nederlandse bedrijven in de markt worden gewaardeerd. Dat is uiteindelijk misschien het beste antwoord op de vraag hoe je in het licht van alle discussies naar aanleiding van de kredietcrisis over credit rating agencies moet omgaan met ratings. Ik denk dan aan het tonen van een meer dan gebruikelijke achterdocht. Op dit moment is het helaas nog wel steeds het beste dat wij hebben. Wij zien gelukkig ook wel bij de credit rating agencies zelf een toenemend bewustzijn dat zij ongelooflijk onder het vergrootglas liggen en dat de black box open moet, dat transparantie de norm dient te zijn en dat wij dienen te begrijpen hoe ratings tot stand komen teneinde zelfs maar de schijn te vermijden dat zij op andere dan objectieve waarderingscriteria tot stand komen. Uiteindelijk is de beste graadmeter waarschijnlijk niet alleen de rating door een credit rating agency, maar ook een vergelijking met andere grote bedrijven in de markt, niet zijnde staatsdeelnemingen, die op eenzelfde manier worden gewaardeerd. Ook dat biedt houvast dat je op een verstandige, gezonde en marktconforme manier bezig bent met de vermogenspositie van de desbetreffende deelnemingen.

Ik wil iets uitgebreider stilstaan bij het beloningsbeleid. Het kabinet gaat hier aanmerkelijk verder dan de commissie-Dijkstal geadviseerd heeft. Iedereen realiseert zich dat natuurlijk, maar ik wil het toch nog eens zeggen. De commissie-Dijkstal heeft gezegd dat de semipublieke sector niet over staatsdeelnemingen gaat, met misschien enkele uitzonderingen

als Schiphol, NS en Connexxion. De commissie heeft echter niets gedaan met het feit dat wij een veel grotere portefeuille staatsdeelnemingen hebben. Qua definitie is het ook best lastig om te zeggen wat semipubliek en wat publiek is, want het gaat vaak om privaatrechtelijke vennootschappen: naamloze vennootschappen met de overheid als aandeelhouder. Wij vonden het feit dat er een overheidsverantwoordelijkheid, en in een aantal opzichten ook overheidsgeld, mee is gemoeid genoeg reden om ons te moeten kunnen bemoeien met het beloningsbeleid. Als er een normensysteem is voor de semipublieke en publieke sector, is het goed om dat zo veel mogelijk over te nemen bij deze staatsdeelnemingen.

Wij hebben vervolgens vastgesteld dat er al een norm bestaat voor de publieke sector, namelijk de nieuwe ministersnorm of mp-norm. Die twee begrippen lopen overigens niet helemaal synchroon. Daarbij wordt al een definitie van het salarisbegrip gebruikt, namelijk «vast + variabel, zonder pensioenpremie». Dat is ook de samenstelling van het inkomensbegrip dat wij door dit hele gebouw heen hanteren. De grondslag die gebruikt wordt voor de nieuwe norm in de publieke sector, wordt dus ook gebruikt voor andere maximumsalarissen in het gebouw.

In de portefeuille van staatsdeelnemingen zitten er vier, zeg ik uit mijn hoofd, die zonder meer 100% publiek zijn, waarbij nul sprake is van marktwerking en waarbij niet of nauwelijks sprake is van concurrentie op commerciële markten. Zij kunnen dus behandeld worden alsof het gaat om het belonen van, met alle respect, ambtenaren binnen ministeries. En die ambtenaren worden allemaal uitstekend betaald, u ziet het aan de blije gezichten ter rechterzijde! Een voorbeeld van zo'n onderneming is COVRA.

In de portefeuille van staatsdeelnemingen zit ook een aantal bedrijven waarvan het publiek functioneren vooropstaat en waarbij het functioneren bepaald niet dominant door commerciële motieven wordt gedreven. Die bedrijven zijn ook niet dominant op commerciële markten aanwezig, maar er is wel een aspect van commercie waarmee zij rekening moeten houden, bijvoorbeeld omdat zij voor het type talent dat zij nodig hebben om het bedrijf te besturen, moeten concurreren met vergelijkbare ondernemingen in de commerciële markten. Wij moeten wel ongelooflijk uitkijken met dat argument. Ik zal het beestje bij de naam noemen, bijvoorbeeld de Bank Nederlandse Gemeenten. Ik heb de brief natuurlijk ook gezien. Daarin wordt geschermd met het argument dat men bankiers uit de commerciële sector moet kunnen aantrekken. De vorige voorzitter van de raad van bestuur was een oud-wethouder van Rotterdam. Dat heeft heel weinig te maken met treasury expertise bij grote commerciële banken. Als wij het salaris van een wethouder van Rotterdam zouden hebben doorgetrokken naar wat de betreffende persoon met alle kwaliteiten die hij heeft en had zou hebben moeten verdienen aan het hoofd van de BNG, was daar een heel ander salaris uitgekomen dan wat nu betaald wordt aan de voorzitter van de raad van bestuur.

Wij moeten dus de verhalen die bij staatsdeelnemingen gebruikt worden om bestaande salarisniveaus te verdedigen met het oog op welk type expertise men moet aantrekken, willen toetsen aan de praktijk. Wij moeten kijken of men wel in die vijver vist en of men wel in die vijver moet vissen, of dat men in de praktijk vooral vist in de vijver van oud-bestuurders en oud-politici, die van heel andere salarisniveaus afkomen dan de referentiegroep suggereert.

Daarnaast moeten wij ons realiseren dat ook binnen het overheidsapparaat mensen werkzaam zijn met zeer grote verantwoordelijkheden, soms ook voor zeer grote sommen geld. Iemand die recentelijk in het nieuws is geweest rondom de financiële interventies die wij gepleegd hebben, is bijvoorbeeld de directeur van het Agentschap van het ministerie van Financiën. Dat is, zeg maar, onze schatkistbeheerder die elke dag met miljarden aan het financieren is om te zorgen dat er genoeg geld is om aan onze verplichtingen te voldoen, dat wij op tijd de miljarden bijeen-

sprokkelen om Fortis ABN AMRO te kunnen kopen en dat wij op tijd overbruggingskredieten hebben om allerlei dingen gaande te houden. Dat is een miljardenbusiness: continu bezig op de beurs, uitzetten, binnenhalen, lange termijn, korte termijn... Dat is bijna ook gewoon een bankier. Die persoon werkt gewoon binnen de overheid, binnen normale ambtelijke schalen. Dat kan dus kennelijk ook. Ook hebben wij binnen de overheid iemand die de Nederlandse Mededingingsautoriteit leidt. Die heeft een ongelooflijke verantwoordelijkheid, met de expertise die nodig is om allerlei commerciële ondernemingen te kunnen beoordelen op hun commerciële functioneren. Zijn functie wordt gewoon binnen het publieke systeem geaccommodeerd. Andere voorbeelden zijn De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten. Waarom zou het bestuur van een bank waarin wij deelnemen, meer moeten verdienen dan zijn toezichthouders?

Er zijn dus ook binnen de publieke sector genoeg referentiepunten van functionarissen die werk doen en expertise hebben, die je volstrekt legitiem zou kunnen opnemen in referentiegroepen bij het bepalen van het salaris dat betaald moet worden. Dat is heel anders dan hoe het tot nu toe gebeurde. Bij een aantal van de staatsdeelnemingen waarover wij het vandaag hebben, werden tot nu toe de salarissen bepaald door vergelijking met een 100% private referentiegroep. Er werd dus onvoldoende gekeken naar het feit dat er ook mensen binnen de publieke sector zijn met vergelijkbare expertise en talenten, die voor heel andere salarissen bereid zijn om dat werk te doen. De vernieuwing zit in het naar elkaar brengen van die twee werelden: zorgen dat je niet alleen de privaattcommerciële ijkpunten gebruikt, maar ook de publieke. Dat leidt tot voorstellen die er in de praktijk toe zullen leiden dat de huidige salarisniveaus bij een aantal deelnemingen met tientallen procenten omlaag moeten.

De heer **Irrgang** (SP): De minister maakt hier een heel belangrijk punt, namelijk: met wie moet je de vergelijking trekken? Laat ik beginnen met zeggen dat je trots kunt zijn als je ambtenaar bent, zeker vandaag. De bankiers hebben het namelijk verkeerd gedaan en de ambtenaren moeten de reddingen uitvoeren. Zeker de ambtenaren van Financiën kunnen trots zijn op hun werk.

Minister **Bos**: Mogen zij ook een bonus hebben?

De heer **Irrgang** (SP): Nee, dat is nu juist het verkeerde uit de financiële sector.

Ik heb zelf korte tijd bij De Nederlandsche Bank gewerkt. Daar werd in de lunchpauze gezegd: Wij zijn onderdeel van de financiële sector. Ik zei dan altijd een beetje grappend: Wij zijn toch gewoon een staatsbedrijf? Dat is wel een goede vergelijking, want het werk dat bijvoorbeeld bij De Nederlandsche Bank gedaan wordt, is meer vergelijkbaar met dat van die goede ambtenaren van Financiën dan met dat van bankiers. Mij is niet duidelijk hoe dat bijvoorbeeld bij De Nederlandsche Bank tot uiting komt in het beloningsbeleid. Waarom moet daar voor de top een veel hoger salaris gelden dan bij het ministerie van Financiën, namelijk het maximumsalaris dat de minister verdient als baas van het ministerie van Financiën?

Minister **Bos**: Omdat ik bereid ben het voor veel minder te doen. Wij hebben het al eerder gehad over de beloningsstructuur bij De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten. Wij hebben daar een enorme beweging naar beneden ingezet, die begonnen is met de benoeming van de heer Hoogervorst. Wij hebben die doorgezet met de benoeming van de nieuwe directeur bij De Nederlandsche Bank. Het waren alle bewegingen omlaag. Als iedereen op het nieuwe salarisniveau is aangenomen, is het gevolg dat ook De Nederlandsche Bank en de AFM in de categorie publiek/markt vallen. Er wordt een

dominant publiek belang gediend. Op sommige punten wordt bij het aantrekken van talent geconcentreerd om dat talent met commerciële ondernemingen. Daarom is het publiek/markt. Als deze instellingen in die categorie vallen, moet je wel een heel goed verhaal hebben om te onderbouwen waarom de salarissen van de top bij andere staatsdeelnemingen met een bancaire karakter in dezelfde categorie, zoals de BNG, NWB en FMO, hoger moeten zijn dan de salarissen van de toezichthouder. Een aantal woordvoerders heeft gevraagd naar de reikwijdte van de brief. Ik probeer met deze brief in zekere zin een mandaat van de Kamer te krijgen om de onderhandelingen met de bedrijven in te gaan op basis van het type benadering dat ik nu voorleg. Eén ding wil ik de commissie meegeven: daarvoor heb ik haar steun nodig. Het zal namelijk niet van een leien dakje gaan. De leden hebben de brief van de BNG gelezen, maar zij mogen van mij aannemen dat er bij de instellingen die wij inmiddels benaderd hebben, weinig raden van commissarissen zijn die enthousiast waren over de richting waarin wij de salarissen de komende tijd willen bijbuigen. Het is dus voor mij belangrijk om te weten dat de Kamer mij daarbij in principe steunt.

Daarbij is het van cruciaal belang dat er geen misverstand bestaat over het volgende. Het bedrag van € 350 000 is geen norm. De norm wordt per bedrijf bepaald. Onze inschatting was dat het salaris voor het gros van de bedrijven voor de persoon aan de top tussen de € 200 000 en € 275 000 zal liggen. Bij een enkel bedrijf zal het misschien erboven liggen. € 350 000 was de uitkomst na toepassing van de nieuwe referentie-systematiek op deze categorie bedrijven. Bij het beantwoorden van de vraag in welk spectrum het uitkomt, blijkt dat alles te behappen is in het salarisgebied tussen één keer de mp-norm en twee keer de mp-norm. € 350 000 wordt echter niet de norm voor elk bedrijf in die categorie. Wij bekijken gewoon per bedrijf wat redelijk is, gezien de logische referentiepunten die wij moeten kunnen hanteren bij het bepalen van de topsalarissen. Het voorstel is vooral om in deze groep 50% functies uit de commerciële markt en 50% functies uit het publieke domein op te nemen, om een goed beeld te krijgen wat een redelijk salaris is. Dat is de vernieuwing en dat zal tot de matiging leiden.

De heer **Irrgang** (SP): De minister zegt dat ook in de private arbeidsmarkt naar mensen gezocht moet worden en dat dus ook naar de salarissen in de private sector moet worden gekeken. Als hij echter goede ambtenaren zoekt voor de financiële markten, kan ik mij voorstellen dat er ook een zekere overlap is. Ik zie daar niet zoveel verschil met het soort mensen dat je voor de Autoriteit Financiële Markten of De Nederlandsche Bank zoekt. Waarom mogen nu bij dat soort instellingen hogere salarissen worden betaald dan bij zijn eigen ministerie? Ik vind dat een rare redenering.

Minister **Bos**: Daarover hebben wij in de brief ook iets geschreven. Dat heeft te maken met de mate van specialisatie en het niveau waarop wordt gefunctioneerd, maar ook met de verantwoordelijkheid die iemand draagt. Een toezichthouder heeft eveneens de verantwoordelijkheid voor het gehele financiële systeem. Die heeft – overigens met alle respect voor de excellente medewerkers op mijn ministerie – niet alleen verantwoordelijkheid voor advisering aan de minister, die verantwoordelijkheid draagt, maar draagt ook een zelfstandige verantwoordelijkheid voor het functioneren van de instellingen binnen het systeem. Daartussen zit verschil. Dat zal elke functiewaarderingsanalyse ook laten zien. Ik begrijp het punt, maar de heer Irrgang vergroot nu een verschil uit dat ik in veel opzichten kleiner probeer te maken dan het is. Ik heb vooral steun nodig om op dit pad verder te gaan en te proberen dit tot stand te brengen. Het wordt namelijk niet gemakkelijk.

Daarbij speelt ook nog een rol, zoals mevrouw Vos en anderen terecht hebben opgemerkt, dat wij niet in alle staatsdeelnemingen meerderheids-

aandeelhouder zijn. Van de BNG hebben wij 50% van de aandelen. Wij zullen dus onder de gemeenten, de medeaandeelhouders, medestanders moeten vinden. Van de Nederlandse Waterschapsbank hebben wij 17% van de aandelen. Daar hebben wij dus nog veel meer bondgenoten nodig om er te komen. Het helpt dan om hier steun te hebben, als de commissieleden het vertellen aan hun vrienden en vriendinnen in gemeenten en provincies. Die hebben wij misschien wel eens nodig op aandeelhoudersvergaderingen. Laat het betere nu echter niet de vijand zijn van het goede. Als er overeenstemming is over de uitgangspunten, hebben wij nog een hele klus te klaren waarbij ik de hulp van de Kamer goed kan gebruiken.

De heer **Weekers** (VVD): In grote lijnen steun ik de minister. Een paar jaar geleden hebben wij een debat gehad over de beloning van de bestuursvoorzitter van de AFM, waarbij de minister ook de beweging omlaag heeft gemaakt. Ik heb toen met de PvdA een motie ingediend om die lijn door te trekken in de richting van De Nederlandsche Bank. De beweging omlaag steunen wij dus. Tegelijkertijd moet het echter geen wet van Meden en Perzen worden. Je moet altijd de ruimte hebben om te kijken naar de arbeidsmarktomstandigheden. Ik vind het prima dat de minister niet alleen wil kijken naar vergelijkbare functies in de private markt, maar ook naar de honorering in de publieke markt, als het maar geen wet van Meden en Perzen wordt.

Ik ben het ook met de minister eens dat hij niet altijd alleen aan het roer staat. De houding van met name de provincies inzake de beloning van bestuurders in de energiewereld, heeft mij bijvoorbeeld in hoge mate gestoord. Het is dus goed dat dit debat wordt gevoerd. Ik begrijp echter niet de indeling in de tweede en derde categorie. In de tweede categorie zitten bedrijven die evengoed in de eerste categorie kunnen worden geplaatst, zoals FMO, dat werkt met volledige staatsgaranties. De Staatsloterij en Holland Casino werken vanuit een heel strikt gereguleerd kader, zonder concurrenten in de private markt. De minister zegt zelf dat het in de derde categorie, met Connexxion en de NS, om echte publieke taken gaat. Ik begrijp dus die indeling niet. Is het niet verstandiger om de tweede en derde categorie samen te voegen en per deelneming te bekijken wat het beste is, om niet penny-wise en pound-foolish te zijn?

Minister **Bos**: Ik ben het eens met de heer Weekers dat er altijd ruimte moet blijven voor arbeidsmarktomstandigheden. Wij houden daarmee al rekening bij de referentiegroep; die is niet 100% publiek. In het verleden is het echter te vaak, als een raad van bestuur zei dat anders niet de juiste mensen konden worden aangetrokken, meteen einde discussie geweest en moesten wij de salariseisen accepteren. Dat zijn wij nu niet van plan. Wij geven nu tegendruk en wij gaan het eerst op deze manier proberen. Als het dan niet lukt conform de normen die wij hebben vastgesteld, zijn er objectieve data om vast te stellen of er aan de normen iets niet klopt. Laten wij het echter eerst proberen. Ik ben niet bij voorbaat onder de indruk van het argument dat iets omdat het in het verleden altijd op een bepaalde manier heeft gewerkt, ook in de toekomst zo moet werken. Ik ken inderdaad genoeg goede mensen, of zij nu op mijn ministerie werken of elders, die kennelijk bereid zijn om het ook te doen voor andere salarissen.

In essentie is het verschil tussen de tweede en de derde categorie een glijdende schaal. Ook bij de NS en andere gaat het uiteindelijk om een vaststelling per bedrijf, waarbij rekening wordt gehouden met een relevante referentiegroep per bedrijf. Om twee redenen hebben wij onderscheid gemaakt tussen de twee categorieën. De eerste is dat ik, om een en ander werkbaar te houden, een eerste tranche wil hebben waarmee ik nu aan de slag ga. Voor een aantal bedrijven, Schiphol, Connexxion en Havenbedrijf, ben ik nog niet klaar met de relevante analyse om ook de eerste stappen te kunnen zetten. Bij de andere bedrijven is dat wel zo. De

tweede reden is dat Connexxion, NS, Schiphol en Havenbedrijf in de markt waarin deze bedrijven zich bewegen en waarin het talent gerekruteerd moet worden, veel meer te maken hebben met marktwerking dan de andere bedrijven. Waar heeft dat mee te maken, bijvoorbeeld bij de NS? Het misverstand is wellicht de gedachte dat de NS voor 100% drijft op zijn spoormonopolie. 60% van de activiteiten van de NS en 60% van de omzet heeft niets te maken met het spoormonopolie, maar met de exploitatie van vastgoed en winkelomzet. Dat is ontzaglijk concurrerend en ontzaglijk commercieel. Daarop wordt het managementtalent uitgezocht. Dat is een van de allerbelangrijkste redenen dat de NS, veel dominanter dan andere ondernemingen, in de hoogste categorie valt. Bij de NS kleeft een zwaar commercieel aspect aan de wijze waarop het omzet en winst genereert. Voor Connexxion – of men het nu leuk vindt of niet, ik weet hoe er in het verleden over gedacht is – geldt dat de markt voor het streekvervoer in hoge mate wordt bepaald door commerciële bedrijven, zoals Arriva en Veolia. Met dat soort bedrijven moet Connexxion concurreren. Daaraan zul je dus ook iets gelegen moeten laten liggen. Daar is het fundament anders dan bij de BNG, waar 90% van de leningen wordt verstrekt aan lagere overheden, waar de facto nooit een risico aan kleeft. Iedereen weet dat achter die lagere overheid weer een centrale overheid staat, die uiteindelijk wel weer in de bres springt. Hetzelfde geldt voor de Nederlandse Waterschapsbank. Het feit dat de overheid daar uiteindelijk achter staat, betekent dat het een veel risicolozere manier van bankieren is dan bij commerciële banken. Daarom vind ik dat er niet betaald hoeft te worden zoals bij commerciële banken.

Holland Casino is belast met het wettelijk monopolie op het gokken. Dat is de dominante publieke taak. Het aspect van marktwerking dat eraan kleeft, is dat men weliswaar niet concurreert met andere casino's, maar wel te maken heeft met kansspelen, loterijen en dergelijke. Mensen kunnen kiezen om een staatslot te kopen of een avondje naar het casino te gaan. Er zijn ook buitenlandse aanbieders, vooral via internet. Men kent de discussie daarover. Holland Casino kan zich dus niet comfortabel en rustig wanen in een bestaande positie, waarbij het zich helemaal niets gelegen hoeft te laten liggen aan de marktontwikkeling. De markt is echter niet de dominante omgeving voor Holland Casino. De dominante omgeving is het beheer van het publieke monopolie. Daarom hoort Holland Casino in de middencategorie thuis.

Nogmaals, het is een glijdende schaal waarbij uiteindelijk alles per bedrijf wordt vastgesteld. In een volgende rapportage zal ik aangeven hoe ver wij ermee gekomen zijn bij de bedrijven. Ik wil beginnen met de categorie die het dichtst tegen de publieke sector aan ligt. Dat is de categorie met BNG, Gasunie, FMO, Staatsloterij, Holland Casino, TenneT en de Nederlandse Waterschapsbank.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): De minister heeft een aantal keren vrij expliciet om steun gevraagd, omdat hij maatregelen neemt die bij de desbetreffende bedrijven niet zo populair zijn. Laat ik die steun voluit geven. Wat GroenLinks betreft kan ik eraan toevoegen dat wij hem vrij reukelijk vinden. Laat hij dat die bedrijven maar meedelen. Wat de Bank Nederlandse Gemeenten betreft heb ik goed geluisterd hoe hij de heer Ruding op zijn plaats heeft gezet en eigenlijk via de Kamer heeft meegedeeld, dat hij er niet op hoeft te rekenen dat hij nog in de derde categorie terechtkomt. De vraag blijft wel waarom hij niet in de eerste categorie terechtkomt. Die vraag vind ik onvoldoende beantwoord. De geruststelling werd bovendien minder, toen de minister sprak over een glijdende schaal. Hij zei erbij dat € 350 000 de norm is waar de bedrijven onder kunnen zitten. Laat ik het goed zeggen: niet de heersende norm waar vervolgens alle bedrijven op worden gezet. Ook € 200 000 of € 250 000 is heel goed mogelijk. Dit betekent wel dat bepaalde bestuurders boven €350 000 kunnen uitkomen. Is het een maximum of niet? Als

het een glijdende schaal is, kunnen ook bedrijven als de NS of Connexxion omhoog en onder een zwaarder beloningsregime vallen. Begrijpt de minister wat ik bedoel? Waarom is dan de publieke categorie zo zwaar ervan afgesneden en is het niet mogelijk een glijdende schaal aan te brengen, in de goede richting, tussen de categorie publiek en de categorie publiek/markt, waarbij de categorie publiek/markt kan worden opgewaardeerd naar de categorie publiek?

Minister **Bos**: Analytisch klopt uw redenering. Een glijdende schaal kan betekenen dat de ondernemingen waarvoor wij nog geen definitieve norm hebben ontwikkeld, nog overal terecht kunnen komen, bij wijze van spreken ook nog onder de mp-norm. Ik denk niet dat dit reëel is. Ik heb een aantal redenen om aan te nemen dat het niet snel zal lukken, als je voor die ondernemingen een referentiegroep gebruikt waarin ook een aantal private functies is opgenomen. Het feit dat wij er voor NS en Connexxion nog niet aan zijn toegekomen en een zwaarder marktprofiel zien dan voor een aantal andere ondernemingen, analytisch gezien, betekent nog niet dat wij niet gewoon op € 300 000 zouden kunnen uitkomen. Er zijn geen barrières. Op dit moment is er nog geen harde ondergrens. Het ligt nog open. Het is fair om te zeggen dat wij ervan overtuigd zijn dat bij die bedrijven een zwaarder marktaspect aanwezig is dan bij een aantal andere bedrijven. Wij moeten dus niet te veel illusies creëren over het niveau waarop het uiteindelijk uitkomt.

De BNG is niet in de categorie publiek/publiek terechtgekomen, omdat daar twee commerciële aspecten zijn. Ten eerste concurreert de bank, hoewel het in de praktijk vaak anders is geweest, op de arbeidsmarkt wel degelijk met mensen die het alternatief van een commerciële bank hebben. Ten tweede kunnen de lokale overheden, waaraan de BNG vooral diensten verleent, ook naar commerciële banken gaan. De lokale overheden zijn niet verplicht om bij de Bank Nederlandse Gemeenten te bankieren. Men kan dus niet op de lauweren rusten in een monopolie. De bank is onderhevig aan marktwerking, maar niet in dezelfde mate als bijvoorbeeld het Havenbedrijf Rotterdam of Schiphol. Het bedrag van € 350 000 is geen norm en geen plafond. Het is een eerste voorzichtige analyse van wat deze groep ondernemingen oplevert als een bedrag waar men niet boven komt. Het gros blijft er dik onder. De norm zit straks in de code per onderneming.

De **voorzitter**: Wij hebben nog vijf minuten. Ik weet niet of er behoefte aan een tweede termijn is, maar het lijkt mij beter dat iedereen zijn vragen stelt. Wij halen het anders niet in tweede termijn.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik begrijp dat het bedrag van € 350 000 geen plafond is. Er zit dus geen enkele begrenzing in het beloningsbeleid dat de minister voorstelt. Per onderneming en in overleg en onderhandeling, maar er is geen enkele begrenzing. Dat betekent ook dat het vrij kan blijven.

Minister **Bos**: De reden dat ik zeg dat € 350 000 niet het plafond is, is dat niet de mening moet postvatten dat alle ondernemingen in de midden-categorie richting € 350 000 kunnen gaan. Ik vind dat het gros er dik onder moet zitten.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Zet het bedrag dan op € 250 000. Dan is het buitengewoon helder.

Minister **Bos**: Het punt is dat het verschilt per onderneming. Ik heb al eerder gezegd dat de Gasunie gezien de internationale markt en de zeer specialistische expertise die daar nodig is, relatief aan de bovenkant zit. Ik vind dat de Nederlandse Waterschapsbank gezien de geringe omvang van

de organisatie en het geringe risico dat men loopt, zwaar aan de onderkant van de categorie zit. Ik zal de Kamer volledig rapporteren hoe dit per code met de daarin vervatte maxima uitpakt. Als ik de systematiek van 50% publiek en 50% privaat toepas op deze ondernemingen, is de eerste inschatting dat het gros niet eens in de buurt komt en dat de groep als geheel er niet boven komt. Ik wil ervan wegblijven dat € 350 000 een norm is voor alle bestuurders in alle ondernemingen. Daarvan gaat een prijsopdrijvende werking uit die ik juist wil vermijden.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): De minister vraagt om ondersteuning. Die heeft hij van de ChristenUnie. Ik heb gevraagd of geen willekeur ontstaat als je per onderneming besluit. Ik heb ook gevraagd hoe compleet de definitie van salaris is.

Minister **Bos**: Voor de samenstelling van het salaris hanteren wij dezelfde grondslag als wij steeds in de Dijkstalnormen hebben gedaan. Dat is vast plus variabel, exclusief pensioenpremie. Willekeur is er niet, omdat de systematiek vaststaat. De uitkomst per bedrijf kan anders zijn. Nogmaals, de Kamer oordeelt straks met mij mee. Ik heb geen enkele behoefte om er geheimzinnig over te gaan doen.

De heer **Haverkamp** (CDA): Ik zie de brief als een brief op hoofdlijnen, zoals de minister eerder heeft toegezegd in het vorige debat. Er komt nog een rapportage. Wij gaan ervan uit dat er geen onomkeerbare stappen zijn gezet voordat wij die rapportage ontvangen. Misschien kan de minister nog aangeven wanneer de rapportage komt. Bij de categorie-indeling zijn wij niet gelukkig met de argumenten over de NS. De minister geeft terecht aan dat er op zijn ministerie erg veel deskundigheid is, bijvoorbeeld ook op vastgoed. NS kan wat ons betreft best op de maximumgrens zitten. Wij willen dan wel zo ver gaan dat er een gratis ov-jaarkaart bij komt.

Minister **Bos**: Ik weet dat er niet alleen bij de CDA-fractie maar ook bij andere fracties vragen zijn of de NS in de juiste categorie is geplaatst. Los van wat zich incidenteel aandient, zoals de recente opvolging van de heer Veenman, waarbij overigens ook al weer een matiging van het salaris heeft plaatsgevonden in de praktijk, neem ik ook geen stappen. Dat is vandaag mijn boodschap. Inzake NS, Connexxion, Schiphol en Havenbedrijf neem ik nu geen stappen. Ik ga eerst aan de slag met de categorie die het dichtst bij de publieke sector ligt. Daar zijn het inderdaad hoofdlijnen. Ik zal de Kamer op de hoogte houden van de uitkomst van de ontwikkelingen.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Wij zullen de plannen over het beloningsbeleid toetsen op de vraag in welke markt het bedrijf opereert. Daar houden wij aan vast.

De minister heeft gezegd dat mijn motie uitgewerkt zal worden. Mijn vraag was of de bestuurdersaansprakelijkheid ook persoonlijk kan zijn. Wanneer komt de uitwerking?

Ik heb ook een heel belangrijke vraag gesteld over de staatsdeelnemingen in Fortis, ABN AMRO, ING en Aegon. Ik wil dat de minister het toezegt, anders ga ik een VAO aanvragen.

Minister **Bos**: Wij komen terug op de bestuurdersaansprakelijkheid. Er is nog een punt inzake Connexxion waarop wij moeten terugkomen. Er loopt ook nog een toezegging over de update van de nota over deelnemingenbeleid, waarmee de heer Haverkamp zijn bijdrage begon. Die was gepland voor december. Ik hoop dat wij december halen. Ik hoop echter ook dat de Kamer er begrip voor heeft dat de mensen die daarmee bezig zijn, op dit moment ook druk aan het bankieren zijn. Dat legt beslag op dezelfde mensen. Dat leidt bij ons af en toe ook tot de noodzaak om prioriteiten te

stellen. Wij doen echter ons best. Ik zou het liefst die drie zaken samenpakken en dan bij de Kamer terugkomen.

De heer **Haverkamp** (CDA): Wij hebben daar alle begrip voor. Aan de andere kant van het kerstreces is ook goed, zolang het maar niet na het zomerreces wordt.

Minister **Bos**: Ik heb geen behoefte om af te wijken van het eerder afgesproken tijdpad. Het gaat zoals het gaat, maar wij blijven ons best doen. Ik kom ten slotte toe aan de banken. ING en AEGON zijn geen staatsdeelnemingen. De zeggenschap die wij daar verworven hebben, is privaatrechtelijk vastgelegd in de overeenkomst. Fortis en ABN AMRO zijn wel een staatsdeelneming. Volgens de categorie-indeling in de brief zou die in de categorie markt/markt vallen, vermoed ik. Dat betekent niet dat wij niets willen met de beloningen. Ik heb al eerder gezegd dat wij op zijn minst bij het bonusbeleid, maar zo mogelijk ook op andere gebieden onze invloed zullen doen gelden. Ik heb er ook al eerder op gewezen dat wij ons goed moeten realiseren dat het bij Fortis een slag anders ligt dan bij ABN AMRO, omdat wij van Fortis 100% eigenaar zijn. Wij zijn bij ABN AMRO 100% eigenaar van de Fortisaandelen in ABN AMRO. Zolang dit alles niet ontvlochten is, is het nieuwe ABN AMRO dat voor 100% in handen van de Staat is, er ook nog niet. Wij zijn op dit moment voor een derde aandeelhouder, met Banco Santander en Royal Bank of Scotland in die nog te verder te ontwarren kluwen ABN AMRO-activiteiten. Dat maakt het een stuk moeilijker om daar onze invloed te doen gelden. Wij doen echter wel ons best.

Wij doen dit mede omdat wij beschikken over een uitstekende bestuurder die op diverse niveaus bij Fortis en bij ABN AMRO namens ons mee kijkt en mee bestuurt. Ik heb wel aanstoot genomen aan de impliciete betiteling van die persoon als pyromaan, terwijl de brand geblust moet worden. Er is op dit moment in de bancaire wereld in Nederland bijna niemand te vinden die niet op enigerlei manier te maken heeft gehad met wat in de afgelopen jaren in de bancaire sector gebeurd is. Ik ben ontzaglijk blij dat wij iemand hebben gevonden die er wel mee te maken heeft gehad, maar die er ook lessen uit heeft willen leren en die nu bereid is om voor en namens de overheid die geleerde lessen in de praktijk te brengen. Hij doet dat op een excellente wijze.

Over de opbrengsten hoor ik nu van mevrouw Koşer Kaya een ander verhaal dan in het vorige debat. Toen bepleitte de D66-fractie dat alles naar de staatsschuld ging. Nu wordt een onderscheid gemaakt naar netto-opbrengsten. Ik heb de vorige week in het debat gezegd, dat een strikte uitleg van de begrotingsregels misschien tot een situatie leidt die niet wenselijk is en dat er misschien op een andere manier mee moet worden omgegaan. Ik begrijp dat de Kamer voornemens is daarover volgende week een debat met mij te voeren. Ik wil de tijd die ik heb totdat dat debat gevoerd moet worden, gebruiken om er goed over na te denken.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Ik wil niet dat het geld verjubeld wordt aan allerlei cadeautjes. Ik heb een eerste motie ingediend over ABN AMRO, Fortis en de opbrengsten en dividenden daarvan. De minister heeft een harde toezegging gedaan dat die naar de staatsschuld gaan. Vervolgens kwamen ING en AEGON erbij. Ook die opbrengsten moeten natuurlijk eerst naar de staatsschuld. Als er nog iets overblijft, wil ik niet dat dat verjubeld wordt.

Minister **Bos**: Ik ben ook niet van het verjubelen. Dat hebben wij dus gemeen. Ik vind dat wij degelijk moeten omgaan met de resultaten van onze financiële interventies. Ik vind het tamelijk hachelijk om nu een discussie te voeren over opbrengsten van iets wat eerst nog maar moet slagen. Maar goed, als de Kamer nu dit debat met mij wil hebben, ben ik

daartoe gaarne bereid. Dat wil ik dan wel zorgvuldig doen en dat vergt dat ik goed kijk naar de begrotingsregels, naar de diverse scenario's die zich kunnen voordoen en naar de risico's die ermee gepaard gaan. Bij elk antwoord op de vraag wat je doet met netto-opbrengsten, zul je ook moeten antwoorden op de vraag wat je met nettoverliezen doet. Daar zullen wij dus ook naar kijken.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Daar kunnen wij ook de verantwoordelijkheid voor nemen, voorzitter.

Minister **Bos**: De Kamer heeft mij nog een paar dagen tijd gegeven, want het debat wordt volgende week gevoerd. Dan hebben wij het erover. Een normaal onderwerp, een normale vraag en ik hoop straks een normaal voorstel van onze kant.

De **voorzitter**: Ik dank de minister, zijn ambtenaren en de geachte afgevaardigden voor het debat.

Toezeggingen

De minister zal

- voor het kerstreces de Kamer de mogelijkheden om via bestuurdersaansprakelijkheid terugvordering en sanctionering af te dwingen inzake ontslagvergoeding Connexion, schriftelijk doen toekomen;
- op 30 oktober 2008 de Kamer uitsluitel geven of ingegaan wordt op het voorstel voor vliegveld Twente gedaan door vliegveld Maastricht Aachen Airport;
- een technische briefing over Schiphol-Aéroports de Paris organiseren indien de Kamer daar behoefte aan heeft.

De voorzitter van de vaste commissie voor Financiën,
Blok

De voorzitter van de vaste commissie voor Verkeer en Waterstaat,
Jager

De adjunct-griffier van de vaste commissie voor Financiën,
Basten